

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Διαβάθμιση κινδύνου της πορείας της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο 2010-19 και ο αντίκτυπός της στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Μιχαήλ Μπάτζιος

Τριμελής επιτροπή:
Επίκουρος Καθηγητής Ευστράτιος Φακιολάς (ε)
Διδάκτωρ Παναγιώτης Χουντάλας
Αναπληρωτής Καθηγητής Νικήτας Σπύρος Κουτσούκης

(ε) – Επιβλέπων

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2020

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

Risk management of the course of the Greek economy during the period 2010-19 and its impact on the national security of Greece

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in global politics"*

Michail Batzios

Committee:

Assistant Professor Efstratios Fakiolas (s)
Dr. Panagiotis Chountalas
Associate Professor Nikitas Spyros Koutsoukis

(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2020

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Διαβάθμιση κινδύνου της πορείας της ελληνικής οικονομίας κατά την περίοδο 2010-19 και ο αντίκτυπός της στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας» του Μιχαήλ Μπάτζιου αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς τη ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την **ηη/μήνας/Έτος** με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Επίκουρος Καθηγητής Ευστράτιος Φακιολάς
2. Διδάκτωρ Παναγιώτης Χουντάλας
3. Αναπληρωτής Καθηγητής Νικήτας Σπύρος Κουτσούκης

Abstract

Greece's crucial location in the Eastern Mediterranean reflects the strategic and geopolitical importance of the area. Turkey at the east, Italy at the west, Egypt at the south and the western Balkans at the north renders a dynamic dimension to the geographical situation of Greece. Being located at the junction of Europe, Asia and Africa, the current geopolitical conditions create a particularly demanding context since every state promotes its own interests that might be contradictory and conflicting with those of other countries.

During the last decade, several states have faced an unprecedented global economic situation which has affected them in multidimensional aspects. It is a fact that Greece was badly hit by the financial crisis causing a cascade of deficits. In order to recover the path of sustainable growth, Greece's economy adopted drastic reforms and strict measures. Additionally, the developments at the Eastern Mediterranean region caused upheaval and uncertainty on the wide area. The financial crisis seemed to jeopardize the national security while deteriorating substantially the geopolitical position of Greece. In essence, the threats posed to regional and national security by the economic crisis were dramatically increased.

To return on a long-term basis to the path of growth, Greece should establish an appropriate and effective policy - amidst the difficulties that rise from the financial crisis- in order to remain competitive at Community and international level and to defend the sovereign rights of the Hellenic Republic.

Keywords: Economic crisis, national security, threats, armed forces, risk matrix

Περίληψη

Η Ελλάδα έχει το γεωγραφικό προνόμιο να τοποθετείται σε μία πολύ σημαντική από γεωπολιτικής άποψης τοποθεσία, την ανατολική Μεσόγειο. Έχοντας στα ανατολικά την Τουρκία, δυτικά την Ιταλία, νότια την Αίγυπτο και στον βορρά τα Βαλκάνια, βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών Ηπείρων, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Το προνόμιο αυτό δημιουργεί ταυτόχρονα και απειλές για την Ελλάδα, διότι στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις, το κάθε κράτος επιθυμεί να προωθήσει τα δικά του συμφέροντα, τα οποία μπορεί να είναι αντικρουόμενα με αυτά άλλων κρατών.

Την τελευταία δεκαετία τα κράτη βιώνουν την οικονομική κρίση το κάθε ένα ξεχωριστά, άλλα με περισσότερα και άλλα με λιγότερα προβλήματα. Η Ελλάδα από την πλευρά της ανήκει στα κράτη που χτυπήθηκαν έντονα από την οικονομική κρίση. Η οικονομία της Ελλάδας χρειάζονταν επείγοντως μεταρρυθμίσεις και λήψη αυστηρών δημοσιονομικών μέτρων, ώστε να επανέλθει στον δρόμο της ανάπτυξης. Όλα αυτά, σε μία περίοδο, έντονων αναταραχών στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Πέραν των απειλών που η Ελλάδα αντιμετώπιζε από το παρελθόν, προστέθηκαν και επιπλέον απειλές λόγω της οικονομικής κρίσης. Η οικονομική κρίση ουσιαστικά, επιδείνωσε απειλές που αφορούν την εθνική ασφάλεια οι οποίες προϋπήρχαν και ταυτόχρονα δημιούργησε και νέες.

Η Ελλάδα θα πρέπει να βρει τον κατάλληλο τρόπο αντιμετώπισης / διαχείρισης των απειλών της εθνικής της ασφάλειας εν μέσω των δυσκολιών της οικονομικής κρίσης, έτσι ώστε να παραμείνει ανταγωνιστική σε ένα πολύπλοκο διεθνές περιβάλλον και να μπορεί να προασπίσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα σε διεθνές επίπεδο.

Όροι κλειδιά: Οικονομική κρίση, εθνική ασφάλεια, απειλές, ένοπλες δυνάμεις, μήτρα κινδύνου.

Περιεχόμενα

Abstract	I
Περίληψη	II
Περιεχόμενα	III
1 Εισαγωγή.....	1
2 Οικονομική κρίση και εθνική ασφάλεια	4
2.1 Έναρξη κρίσης και οικονομικές μεταβλητές	4
2.2 Σχέση οικονομίας και ασφάλειας.....	6
3 Οικονομική πορεία Ελλάδας 2010-19.....	9
3.1 Μεταβολές οικονομικών μεταβλητών κατά την οικονομική κρίση.....	9
3.2 Επιπτώσεις στις Ε.Δ. και στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.....	14
4 Απειλές στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας και τρόποι αντιμετώπισης / διαχείρισης	19
4.1 Απειλές στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας	19
4.2 Αντιμετώπιση / διαχείριση απειλών (Risk Matrix).....	25
4.3 Event tree analysis (ETA)	29
5 Συμπεράσματα	31
Κατάλογος πηγών	33

1 Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα έγινε αντιληπτό ότι ασφάλεια και οικονομία είναι όροι άρρηκτα συνδεδεμένοι, διότι όποιος διέθετε ισχυρή οικονομία, μπορούσε να ελέγξει τους γύρω του και να επιβάλλει τα δικά του συμφέροντα. Η ασφάλεια των πολιτών είναι βασικό αγαθό ενός κράτους είτε είναι στρατιωτική, οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική, πολιτική. Με την πάροδο των χρόνων και την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων, συναλλαγών και αλληλεξάρτησης των κρατών, έγινε σαφές ότι η οικονομία και η ασφάλεια είναι αναπόσπαστο μέρος της επιβίωσης πρώτα και ανάπτυξης μετά του κάθε κράτους.

Το 2007 ξεκίνησε η χρηματοπιστωτική κρίση στις ΗΠΑ. Η κρίση αυτή επεκτάθηκε αργότερα στην ΕΕ, ως οικονομική κρίση. Η Ελλάδα είναι από τις χώρες που επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό από την οικονομική κρίση, λόγω του μεγάλου δημόσιου χρέους που είχε. Έτσι από το 2010 βιώνουμε την οικονομική κρίση καθημερινά έως και σήμερα. Σε μία χώρα με ελλιπές δημοσιονομικό περιβάλλον και μεγάλο δημόσιο χρέος, χρειάζονταν ριζικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την πάταξη της φοροδιαφυγής, τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και τη φορολογική συμμόρφωση των πολιτών. Είναι λογικό οι επιπτώσεις των μεταρρυθμίσεων αυτών να επηρεάσουν όλους τους κλάδους της χώρας.

Στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα εστιάσουμε στην οικονομική πορεία της Ελλάδας από το 2010 που ξέσπασε η οικονομική κρίση έως σήμερα, τα μέτρα που λήφθηκαν, μεταβλητές της οικονομίας που επηρεάστηκαν και πως επηρέασαν τις ΕΔ και την εθνική ασφάλεια της χώρας μας. Θα παρατηρήσουμε ότι η οικονομική κρίση έχει άμεσες συνέπειες στα σώματα ασφαλείας, στις ΕΔ και κατ' επέκταση ο αντίκτυπός της στην εθνική ασφάλεια της χώρας είναι εμφανής. Θα γίνει προσπάθεια ιχνηλάτισης και αξιολόγησης των απειλών που προκύπτουν από τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας και πως αυτοί οι κίνδυνοι από εξωτερικές απειλές επηρεάζουν την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

Ακόμη και πριν την οικονομική κρίση, η ελληνική οικονομία μαστίζονταν από διαρθρωτικές ανεπάρκειες οι οποίες ευθύνονται για τη σταδιακή μείωση της οικονομικής της απόδοσης (Parker and Tsarouhas, 2018). Γνωρίζουμε ότι στην Ελλάδα θα έπρεπε να είχαν γίνει διαρθρωτικές αλλαγές νωρίτερα, ώστε να μη βρεθεί λίγο πριν την χρεοκοπία το 2010. Ήταν συσσωρευμένα προβλήματα της οικονομίας

της Ελλάδας και της κοινωνίας της, που οδήγησαν στο να χτυπηθεί και να επηρεαστεί από την οικονομική κρίση, περισσότερο από κάθε άλλο κράτος – μέλος της ΕΕ.

Η ελληνική οικονομία έχει κλονιστεί την τελευταία δεκαετία από την οικονομική κρίση που βιώνει ο πλανήτης. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι πολύπλοκες και πολύπλευρες και επηρέασαν όλους τους τομείς της χώρας, την κοινωνία, την οικονομία, την παιδεία, την υγεία καθώς και την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Μεταβλητές της οικονομίας όπως το ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν εισόδημα, η ανεργία και ο ρυθμός ανάπτυξης, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της ισχύος της οικονομίας και η μεταβολή τους, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, έχουν αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της χώρας.

Η Ελλάδα λόγω του μεγάλου δημόσιου χρέους που είχε και λόγω των διαρθρωτικών αλλαγών που δεν είχαν γίνει στο παρελθόν από όλες τις κυβερνήσεις, χτυπήθηκε από την οικονομική κρίση περισσότερο από κάθε άλλη χώρα της ΕΕ. Η οικονομική κρίση γίνεται ταυτόχρονα και κοινωνική κρίση γιατί προκαλεί κοινωνικές αλλαγές οι οποίες είναι δύσκολο να προβλεθούν, μπροστά στις ριζικές αλλαγές που γίνονται στο εσωτερικό του κράτους και μπροστά στην αβεβαιότητα που υπάρχει στην γενικότερη διεθνή ατμόσφαιρα. Οι αλλαγές αυτές επηρέασαν ολόκληρη την κοινωνία της Ελλάδας, επομένως και τα στελέχη των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας που εργάζονται για την προάσπιση της εθνικής μας ασφαλείας. Θα παρατηρήσουμε ότι λόγω της κρίσης πολλές δαπάνες που αφορούν ζητήματα εθνικής ασφαλείας, οι λεγόμενες αμυντικές δαπάνες, μειώθηκαν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται απειλές σε θέματα εθνικής ασφαλείας με διάφορους τρόπους. Εξοπλιστικά προγράμματα πάγωσαν, αγορά νέων οπλικών συστημάτων ακυρώθηκαν, συντήρηση υπαρχόντων οπλικών συστημάτων γίνεται με δυσκολία και μείωση του αριθμού των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας και των ΕΔ είναι ενδεικτικά κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τη σύγχρονη εποχή και οδηγούν σε απειλές που έχουν αντίκτυπο στην εθνική της ασφάλεια.

Επίσης, στην δική μας ελληνική πραγματικότητα, η γεωγραφική θέση της χώρας μας, αλλά και η ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, είναι υψίστης γεωπολιτικής σημασίας από την αρχαιότητα. Συνεπώς τα προβλήματα και οι απειλές που δημιουργούνται στην εν λόγω περιοχή είναι πολλά και η επίλυσή τους ιδιαίτερα δύσκολη, πολύπλοκη και χρονοβόρα μιας και η κάθε χώρα επιθυμεί την προώθηση των δικών της συμφερόντων. Μία ισχυρή οικονομία, σε ένα κυρίαρχο κράτος, στο σύγχρονο διεθνές περιβάλλον, είναι πιο εύκολο να προασπίσει τα εθνικά του συμφέροντα και να διατηρήσει την εθνική του ασφάλεια σε υψηλά επίπεδα, έναντι ενός ανίσχυρου κράτους με προβληματικούς δείκτες οικονομίας.

Στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα εστιάσουμε στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις ΕΔ και στις απειλές που προκύπτουν σε θέματα εθνικής ασφαλείας. Το κύριο ζητούμενο είναι να ιχνηλατηθούν, να χαρτογραφηθούν, να

αξιολογηθούν και να αναλυθούν οι απειλές που προκύπτουν από την πορεία της ελληνικής οικονομίας και ανάπτυξης, για την προστασία της χώρας από εξωτερικές απειλές. Στόχος της διπλωματικής είναι επίσης να βρεθούν - μελετηθούν οι απειλές που είναι πιο πιθανόν να εκδηλωθούν, ο αντίκτυπός τους στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας και οι τρόποι αντιμετώπισής τους. Μπορεί η Ελλάδα να παραμείνει ανταγωνιστική σε ένα πολύπλοκο διεθνές περιβάλλον και να προασπιστεί τα κυριαρχικά της δικαιώματα σε διεθνές επίπεδο; Η εθνική ασφάλεια είναι εγγυημένη σε μία περίοδο οικονομικής και κοινωνικής κρίσης που βιώνουμε; Άλλωστε είναι γνωστή η σημαντικότητα της ασφάλειας των πολιτών σε ένα κράτος, η οποία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό ενός κυρίαρχου κράτους.

Κεντρικό ερώτημα λοιπόν και μελέτη της εργασίας είναι πως μεταβλητές της οικονομίας όπως ΑΕΠ, κατά κεφαλήν εισόδημα, ανεργία, ρυθμός ανάπτυξης, άλλαξαν κατά τη διάρκεια της κρίσης, τι απειλές δημιουργήθηκαν ή επιδεινώθηκαν λόγω αυτών των μεταβολών των μεταβλητών και ποιος είναι ο αντίκτυπος στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Η οικονομία μιας χώρας άλλωστε είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εθνική της ασφάλεια. Το επόμενο βήμα, μετά τον αρχικό εντοπισμό των απειλών, θα είναι η κατανομή τους σε μία κατάλληλη και αντιπροσωπευτική μήτρα κινδύνων (RISK MATRIX), δομημένη ανάλογα με την πιθανότητα εκδήλωσής τους και την βαρύτητα του αντίκτυπου αυτών στην εθνική ασφάλεια της χώρας. Το τελευταίο στάδιο της μεθοδολογίας που θα χρησιμοποιηθεί, θα είναι η επιλογή της σημαντικότερης απειλής και η ανάλυσή της. Η σημαντικότερη απειλή θα επιλεγεί αναλόγως της πιθανότητας εκδήλωσής της καθώς και του αντίκτυπου στην εθνική ασφάλεια σύμφωνα με την μήτρα κινδύνου. Η ανάλυση της συγκεκριμένης απειλής θα γίνει με τη μέθοδο του δένδρου γεγονότων (EVENT TREE), με τη βοήθεια του οποίου θα βρούμε και θα μελετήσουμε τρόπους χειρισμού της μεγαλύτερης απειλής σε διάφορα στάδια και θα γίνει πρόβλεψη πιθανών εκβάσεων που θα έχει και που θα αφορούν την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, εάν αυτή εκδηλωθεί. Εξάλλου, ο όρος της εθνικής ασφάλειας αποκτά αξία και νόημα, όταν η ειρήνη δεν είναι πλέον εξασφαλισμένη και όταν μία ξένη χώρα αρχίζει τις προκλήσεις εναντίον μίας άλλης χώρας (Jackson and Sorensen, 2003).

Μέσα από την εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια απάντησης στα παραπάνω ερωτήματα, σε μία περίοδο όπου η ανάπτυξη της Τουρκίας παρουσιάζει σημαντική πρόοδο. Η επιθετικότητά της ταυτόχρονα είναι εμφανής όσο ποτέ άλλοτε στην προσπάθειά της για περιφερειακή ηγεμονία. Η πολιτική της Τουρκίας και οι ενέργειές της σε διεθνές επίπεδο δείχνουν να απειλούν την Ελλάδα ολοένα και περισσότερο, τόσο στην ασφάλεια όσο και στα συμφέροντά της. Η τουρκική επεκτατικότητα είναι γεγονός και η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο δημιουργεί σοβαρά ζητήματα ασφάλειας και σταθερότητας στην περιοχή.

2 Οικονομική κρίση και εθνική ασφάλεια

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε από τη μία την έναρξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και την είσοδό της στο ΔΝΤ το 2010 και από την άλλη θα αναλύσουμε τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο «εθνική ασφάλεια».

2.1 Έναρξη κρίσης και οικονομικές μεταβλητές

Στα τέλη του 2009, ο δημόσιος προϋπολογισμός της Ελλάδας ήταν χαμηλός και το χρέος περίπου στο 150% του ΑΕΠ. Η ελληνική κρίση οφείλονταν σε συνδυασμό διάφορων παραγόντων του παρελθόντος με σημαντικότερο τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα έως το 2009, τα οποία δεν αντιμετωπίζονταν αποτελεσματικά από τις μέχρι τότε κυβερνήσεις (Daly and Smida, 2016). Λαμβάνοντας υπόψη και το μεγάλο ποσοστό φοροδιαφυγής που λάμβανε χώρα στην Ελλάδα, τα σημάδια της πορείας της ελληνικής οικονομίας ήταν δυσοίωνα. Τα επικρατέστερα σενάρια για το μέλλον της Ελλάδας ήταν η έξοδος από την Ευρωζώνη, το διπλό νόμισμα ή η αναδιάρθρωση του χρέους με νέα μέτρα λιτότητας. Η έξοδος από την ευρωζώνη θα ήταν καταστροφική για την Ελλάδα, αλλά ταυτόχρονα θα προκαλούσε φαινόμενο ντόμινο και σε άλλες χώρες της ευρωζώνης. Κάπως έτσι φτάσαμε στο 2010 να ζητάμε στήριξη από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Η οικονομία βρίσκονταν σε δυσμενή κατάσταση και η κυβέρνηση το 2010 ανακοίνωσε το πρόγραμμα σταθερότητας και ανάπτυξης που ως σκοπό είχε τη μείωση του ελλείμματος κάτω του 3% ως το 2012 με μία σειρά μέτρων που αφορούσαν αλλαγές στο δημοσιονομικό σύστημα της Ελλάδας, τη φορολογία, τη συνταξιοδότηση και την πάταξη της φοροδιαφυγής. Η είσοδος στο ΔΝΤ παρουσιάστηκε ως η τελευταία λύση σωτηρίας για την ελληνική οικονομία. Προέβλεπε τη στήριξη της ελληνικής οικονομίας με πακέτα στήριξης από την ΕΕ και από το ΔΝΤ, συνολικού ύψους 130 δις, με ταυτόχρονες δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις, χρηματοοικονομικές μεταρρυθμίσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα ενισχύσουν την βιωσιμότητα των μακροοικονομικών ισορροπιών της Ελλάδας (Kutlay, 2019).

Με το πρόγραμμα στήριξης της Ελλάδας να έχει ξεκινήσει, είχαν τεθεί εξ αρχής οι στόχοι του προγράμματος στήριξης. Οι βραχυπρόθεσμοι στόχοι του προγράμματος ήταν η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και η διατήρηση της δημοσιονομικής σταθερότητας, κάτι που θα επιτυγχανόνταν με τη δημοσιονομική εξυγίανση, ενώ

μεσοπρόθεσμος στόχος του προγράμματος ήταν η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η αλλαγή της διάρθρωσης της οικονομίας προς ένα αναπτυξιακό μοντέλο στηριζόμενο περισσότερο στις επενδύσεις και στις εξαγωγές (European econ, 2010).

Τα μέτρα που έλαβε η Ελλάδα ήταν πολλά και επίπονα ώστε να επιτευχθούν οι ριζικές αλλαγές του δημοσιονομικού συστήματός της. Από το 2010 άρχισε η εξαγγελία των νέων μέτρων που περιλάμβαναν μείωση μισθών, περικοπές επιδομάτων, οδοιπορικών και υπερωριών. Ακολούθησαν μειώσεις σε όλα τα επιδόματα του δημοσίου, αρχική μείωση των δώρων Χριστουγέννων και του Πάσχα ώστε να καταργηθούν τελείως στη συνέχεια, αύξηση στον φόρο βενζίνης, στα ακίνητα, δημιουργήθηκαν νέοι φόροι και η κατάργηση 13^{ου} και 14^{ου} μισθού είναι κάποια από τα πολλά μέτρα που έλαβε η χώρα για να αντιμετωπίσει την βαθιά οικονομικά κρίση που αντιμετώπιζε.

Μετά τις πρώτες μεταρρυθμίσεις και τα πρώτα χρήματα που δόθηκαν στην Ελλάδα υπήρχε μια συγκρατημένη αισιοδοξία, η οποία όμως δεν κράτησε για πολύ. Η οικονομία είχε μπει σε έναν φαύλο κύκλο και φαινόταν εξ αρχής ότι ο δρόμος προς την επιστροφή στην κανονικότητα και την ανάκαμψη θα ήταν μακρύς και δύσκολος. Μέσα στις δύσκολες συγκυρίες που βίωνε ο λαός της Ελλάδας δεν έλειψαν και οι κακόβουλες επιθέσεις από την γενικότερη διεθνή ατμόσφαιρα, οι οποίες έκαναν λόγο ότι οι Έλληνες δεν δουλεύουν αρκετές ώρες και γι' αυτό η οικονομία τους κατέρρευσε, άποψη πάντως που πάσχει από έλλειψη τεκμηρίωσης (Sakellaropoulos, 2019).

Τα μέτρα που λάμβανε η Ελλάδα από το 2010 για να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση, επιτηρούνταν αυστηρά από την ΕΕ, για την πιστή τήρηση και εκτέλεσή τους και ακολουθούσαν εκθέσεις αξιολόγησης για την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Από το 2017 και έπειτα η Ελλάδα έχει μπει σε μία πιο σταθερή τροχιά και δείχνει να ελέγχει καλύτερα την οικονομία της, γεγονός που αποτυπώνεται και στις εκθέσεις αξιολόγησης της κομισιόν, μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος σταθερότητας, του Ευρωπαϊκού μηχανισμού σταθερότητας (ESM). Χαρακτηριστικά, στην έκθεση αξιολόγησης του Νοεμβρίου του 2018 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρεται ότι η Ελλάδα ολοκλήρωσε με επιτυχία το πρόγραμμα στήριξης του ESM και πλέον βιώνει μια περίοδο σταθερής ανάπτυξης, αλλά τονίζεται ότι οι συνθήκες χρηματοδότησης παραμένουν δύσκολες και θα μπορούσαν να εμποδίσουν την ανάκαμψη (Enhanced Surveillance Report, 2018:3-4). Ακολουθεί η δεύτερη έκθεση αξιολόγησης τον Φεβρουάριο του 2019, με θετικό τόνο, όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι οι συνθήκες της αγοράς εργασίας συνέχισαν να βελτιώνονται το δεύτερο εξάμηνο του 2018 και ότι το ποσοστό ανεργίας μειώνεται (Enhanced Surveillance Report, Febr 2019:3). Τον Ιούνιο του ίδιου έτους, δημοσιεύεται η τρίτη έκθεση αξιολόγησης, με το ίδιο πνεύμα, όπου αναφέρεται ότι οι συνθήκες αγοράς εργασίας συνεχίζουν να βελτιώνονται και η ανεργία πέφτει (Enhanced Surveillance Report, June 2019:3). Τέλος, τον Νοέμβριο του 2019, δημοσιεύεται η τέταρτη έκθεση αξιολόγησης, όπου αναφέρεται ότι το

συνολικό κλίμα και οι προσδοκίες παρουσιάζουν μια θετική δυναμική (Enhanced Surveillance Report, Nov 2019:12).

Οι επιπτώσεις των μέτρων έπληξαν όλους τους τομείς της χώρας. Την κοινωνία, την υγεία, την εκπαίδευση καθώς και την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, την οποία θα αναλύσουμε στην διπλωματική αυτή εργασία. Τα σώματα ασφαλείας και οι ΕΔ της χώρας μας δεν θα μπορούσαν να μην επηρεαστούν από τις τόσες αλλαγές που γίνονταν σε ολόκληρο το σύστημα της χώρας. Συγκεκριμένα, θα αναλυθούν τέσσερις μεταβλητές της ελληνικής οικονομίας, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), το κατά κεφαλήν εισόδημα, η ανεργία και ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας. Οι παραπάνω μεταβλητές αξίζουν να μελετηθούν και να αναλυθούν, διότι δείχνουν την πορεία της ελληνικής οικονομίας με αριθμούς. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ αποτελεί το σημαντικότερο μακροοικονομικό μέγεθος και οφείλουμε να το αναλύσουμε ως ένα μέτρο συνολικού επιπέδου της οικονομικής ευημερίας σε ένα κράτος. Από την άλλη, το κατά κεφαλήν εισόδημα αποτελεί σημαντική μεταβλητή της οικονομίας και χρήζει μελέτης, διότι είναι σημαντικό να μελετηθεί πώς κατά την οικονομική κρίση μεταβλήθηκε το εισόδημα των Ελλήνων πολιτών και κατ' επέκταση των στελεχών των ΕΔ της Ελλάδας. Ο ρυθμός ανάπτυξης είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομία ενός κράτους, διότι μας δείχνει ουσιαστικά τον μακροχρόνιο μέσο ποσοστιαίο ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ και αναφέρεται σε μακροχρόνια τάση. Έτσι, μελετώντας τον ρυθμό ανάπτυξης σε ένα κράτος, μπορούμε να βγάλουμε σημαντικά συμπεράσματα για την οικονομική του πορεία, επειδή από τη μία η ανάπτυξη δείχνει πως η ικανότητα της οικονομίας να παράγει αγαθά και υπηρεσίες αυξάνεται και ταυτόχρονα βελτιώνει την κοινωνική ευημερία μέσω της διερεύνησης των παραγωγικών της ικανοτήτων και της συνολικής παραγωγικότητας. Η σημαντικότητα του ρυθμού ανάπτυξης, φαίνεται εξάλλου από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται από οικονομολόγους, αναλυτές και κυβερνήσεις ως εργαλείο λήψης δημοσιονομικών και νομισματικών αποφάσεων. Τέλος, το ποσοστό ανεργίας σε ένα κράτος, αποτελεί μεταβλητή εξίσου σημαντική με τις προηγούμενες, διότι εάν υπάρχει ανεργία, υπάρχει ουσιαστικά απώλεια προϊόντος και εισοδήματος σε ένα κράτος. Η ανεργία συμπαρασύρει με τη σειρά της την παραγωγική ικανότητα του κράτους και δημιουργεί προβλήματα στην οικονομία του. Συγκεκριμένα, η ανεργία συνεπάγεται πτώση βιοτικού επιπέδου, ψυχολογική καταπόνηση και την μη χρησιμοποίηση του συνολικού εργατικού δυναμικού για την παραγωγικότητα του κράτους. Επιπροσθέτως, η ανεργία οφείλεται σε μειωμένη ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών, επομένως είναι άμεσα συνδεδεμένη με την οικονομία, ως μεταβλητή της.

2.2 Σχέση οικονομίας και ασφάλειας

Πριν προχωρήσουμε στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις Ε.Δ. και στην εθνική ασφάλεια, θα πρέπει να ορίσουμε τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο 'εθνική ασφάλεια'. Στη σύγχρονη εποχή που ζούμε, υπάρχουν αυτή τη στιγμή πάνω από 200 διαφορετικά κράτη. Υπάρχουν τουλάχιστον πέντε βασικές κοινωνικές αξίες που οι

πολίτες ενός κράτους απαιτούν από αυτό και που τα κράτη καλούνται να υπηρετήσουν. Αυτές είναι η τάξη, η δικαιοσύνη, η ασφάλεια, η ελευθερία και η ευημερία (Jackson and Sorensen, 2003). Οπότε βλέπουμε ότι η ασφάλεια είναι θεμελιώδους σημασίας για ένα κράτος. Τι ακριβώς όμως είναι η ασφάλεια και πως αυτή ορίζεται σε ένα κράτος; Είναι μόνο η στρατιωτική ισχύς ενός κράτους ή αναφερόμαστε και σε άλλους παράγοντες όπως για παράδειγμα στην οικονομική του ισχύ;

Η έννοια της ασφάλειας είναι δύσκολο να αποτυπωθεί ως ένας παγκόσμιος ορισμός, διότι η σημασία της είναι πολύπλοκη, πολύπλευρη και για το κάθε κράτος κάτι ξεχωριστό. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις του θέματος της ασφάλειας. Για παράδειγμα, για ένα κράτος η εθνική ασφάλεια είναι να προστατευτεί από εξωτερικές απειλές και να μην βρεθεί μπροστά σε μία στρατιωτική σύγκρουση εναντίον κάποιου άλλου κράτους που το απειλεί και του καταπατεί κυριαρχικά δικαιώματα. Από την άλλη, για ένα άλλο κράτος η εθνική ασφάλεια ορίζεται διαφορετικά, διότι δεν έχει διενέξεις και προστριβές με άλλα κράτη και δεν φοβάται κάποια στρατιωτική σύγκρουση. Το κάθε κράτος δηλαδή ορίζει το ζήτημα της ασφάλειας με διαφορετικά και υποκειμενικά κριτήρια (Μπόση, 1999). Επομένως, το κάθε κράτος, λαμβάνοντας υπόψη τα υποκειμενικά του κριτήρια, θέτει το τι θεωρεί εθνική ασφάλεια για αυτό, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Επίσης, υποθέτοντας ότι η ασφάλεια μπορεί να λειτουργήσει ως αποτρεπτικό στοιχείο από εξωτερικές απειλές, σημαίνει ότι το απειλούμενο κράτος πρέπει τουλάχιστον να αυξήσει την στρατιωτική του δύναμη, προκειμένου να είναι ικανό να αντιμετωπίσει αυτές τις απειλές (Πιστικού, 2015).

Μέχρι την περίοδο του Ψυχρού πολέμου ο κόσμος αντιλαμβάνονταν την ασφάλεια ως θέμα στρατιωτικής ισχύος. Η ασφάλεια είχε να κάνει μόνο με στρατιωτικές δυνάμεις, εξοπλιστικά προγράμματα, αμυντικές δαπάνες κ.α.. Το ζήτημα της ασφάλειας ήταν άμεσα συνδεδεμένο με τις στρατιωτικές δυνάμεις και τα δύο μεγάλα κέντρα, αυτό της Δύσης και αυτό της Ανατολής. Μετά το διπολικό σύστημα όμως, η έννοια της ασφάλειας αναθεωρήθηκε. Οι αντιλήψεις περί ασφάλειας, άλλαξαν αρκετά με την πάροδο του χρόνου. Σε έναν μετά διπολικό κόσμο, απειλές, δεν είναι μόνο στρατιωτικής φύσεως, αλλά και άλλων ειδών όπως κοινωνικές, περιβαλλοντολογικές, οικονομικές (Ferreira, 2019). Η αλλαγή του παγκόσμιου διεθνούς συστήματος επέφερε αλλαγές στην έννοια της ασφάλειας.

Στα παλαιότερα χρόνια η ασφάλεια των ανθρώπων μιας κοινωνίας ήταν ουσιαστικά η επιβίωση. Στα σύγχρονα κράτη πλέον όπου το θέμα της επιβίωσης έχει λυθεί, η ασφάλεια ορίζεται διαφορετικά. Σαν κάτι γενικό, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εθνική ασφάλεια είναι η προστασία των πολιτών από εξωτερικές και εσωτερικές απειλές. Η εθνική ασφάλεια είναι από τη μία οι πολίτες του κράτους να απολαμβάνουν όλα τα προνόμια που τους παρέχει αυτό από άποψη ευημερίας και από την άλλη να μην υπάρχει ο φόβος από απειλές, είτε εσωτερικές είτε εξωτερικές. Είναι σημαντικό να οριστεί σε ένα κράτος το τι είναι εθνική ασφάλεια και να λύσει τα όποια ζητήματα

προκύπτουν πάνω στο θέμα της ασφάλειας. Για παράδειγμα στην Ελλάδα, η επιβίωση είναι θέμα το οποίο έχει λυθεί με την είσοδό της στην ΕΕ, στην ΟΝΕ, στο ΝΑΤΟ. Έτσι, το κράτος της Ελλάδας, με λυμένο πλέον το θέμα της επιβίωσης, προσπαθεί για την ευημερία των πολιτών και όχι πια για την επιβίωσή τους. Οπότε ο ορισμός της εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας είναι κάτι διαφορετικό από την επιβίωση. Η γεωγραφική της θέση σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η γειτονική της χώρα, η Τουρκία, επιδιώκει με όλα τα μέσα την περιφερειακή ηγεμονία στην ανατολική Μεσόγειο, καθιστά επιτακτική την ανάγκη να μην υπάρχει κανένα κενό στην εθνική της ασφάλεια. Εξάλλου είναι γνωστό ότι οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά το 1974 γνωρίζουν ότι απώτερος σκοπός της Τουρκίας είναι η αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο πέλαγος, η συνεκμετάλλευση του φυσικού πλούτου του και η περιφερειακή ηγεμονία (Evaorou, 2010).

Γενικότερα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η ευρύτερη έννοια της ασφάλειας, περιλαμβάνει την ειρήνη σε ένα κράτος, το προνόμιο των πολιτών να απολαμβάνουν τα αγαθά που τους προσφέρει το ίδιο το κράτος, την ευημερία, με την απουσία φόβου από τις διάφορες απειλές, εσωτερικές και εξωτερικές. Στοχεύοντας σε αυτό, θα πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες κοινωνικές και οικονομικές προϋποθέσεις, ώστε να υποστηρίξουν την ασφάλεια για όλους. Για να συμβεί αυτό, προϋποθέτει, πέραν της ύπαρξης της δικαιοσύνης, να υπάρχει κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, διότι η έννοια της ασφάλειας σχετίζεται με την οικονομική σταθερότητα (Kulnazarova and Poronski, 2019). Γίνεται αντιληπτό, ότι η εθνική ασφάλεια και η οικονομία μίας χώρας συνδέονται άμεσα. Από τη μία, όταν υπάρχει οικονομική ευημερία και σταθερότητα, είναι πιο εύκολο για ένα κράτος να πετύχει την ύπαρξη εθνικής ασφάλειας, ενώ από την άλλη, όταν ένα κράτος έχει προβληματική οικονομία, οικονομικά προβλήματα, οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα, το ζήτημα της εθνικής ασφάλειας παρουσιάζει και αυτό προβλήματα.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι εθνική ασφάλεια και οικονομία είναι άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Η εθνική ασφάλεια και άμυνα, είναι ένα αγαθό που απολαμβάνουν οι πολίτες ενός κράτους από τη μία, αλλά από την άλλη, για την παραγωγή του επενδύουν οικονομικούς πόρους και κάποιο σημαντικό ποσό του προϋπολογισμού του κράτους. Οτιδήποτε έχει σχέση με την εθνική ασφάλεια του κράτους, έχει ταυτόχρονα και κόστος, όπως για παράδειγμα οι εξοπλιστικοί ανταγωνισμοί, η συντήρηση οπλικών συστημάτων ή η απόκτηση νέων. Η ύπαρξη μιας ισχυρής οικονομίας σε ένα κράτος με θετικό ρυθμό ανάπτυξης, ευνοεί την δημιουργία και διατήρηση της εθνικής ασφάλειας σε υψηλά επίπεδα. Ένα κράτος χωρίς οικονομικά προβλήματα και έχοντας ορίσει τα ζητήματα της εθνικής του ασφάλειας, δεν θα αντιμετωπίσει κάποιο πρόβλημα στην υλοποίηση της στρατηγικής του. Από την άλλη, προβλήματα στην οικονομία θα δημιουργήσουν προβλήματα στην εθνική ασφάλεια, όπως θα δούμε παρακάτω με συγκεκριμένα παραδείγματα στην περίπτωση της Ελλάδας.

3 Οικονομική πορεία Ελλάδας 2010-19

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε την οικονομική πορεία της Ελλάδας από το 2010 και έπειτα. Θα αναφερθούμε στην οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα από το 2010 καθώς και τα δημοσιονομικά μέτρα που λήφθηκαν και πως αυτά επηρέασαν την εθνική ασφάλεια της χώρας μας. Πιο συγκεκριμένα, θα εστιάσουμε σε συγκεκριμένες οικονομικές μεταβλητές, πως αυτές άλλαξαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης και ποιος ήταν ο αντίκτυπός τους στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

3.1 Μεταβολές οικονομικών μεταβλητών κατά την οικονομική κρίση

Η οικονομία ενός κράτους είναι ένας όρος γενικός και γι' αυτό θα πρέπει να μελετηθούν συγκεκριμένες μεταβλητές της, έτσι ώστε να μπορούμε να δούμε την πραγματική πορεία της οικονομίας με αριθμούς. Υπάρχουν πολλές μεταβλητές της οικονομίας που μπορούν να εξεταστούν σε ένα κράτος για να μελετηθεί η γενικότερη κατάσταση της οικονομίας του. Στην συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα μελετηθούν, όπως προαναφέρθηκε, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), το κατά κεφαλήν εισόδημα, η ανεργία και ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας. Οι μεταβολές αυτών των μεταβλητών κατά τη διάρκεια της κρίσης από το 2010 έως το 2019, επηρέασαν όχι μόνο την οικονομία, αλλά και αυτή με την σειρά της την εθνική ασφάλεια της χώρας όπως θα δούμε παρακάτω.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν μίας χώρας, είναι η αξία όλων των υπηρεσιών και προϊόντων που παράγονται στην συγκεκριμένη χώρα, σε μία συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και είθισται να μετράται ανά έτος. Ουσιαστικά, ο σκοπός της μέτρησης του ΑΕΠ είναι να υπάρχει ένας δείκτης που δείχνει πόσα προϊόντα και υπηρεσίες παράγονται στο κράτος για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (Williamson, 2018). Το ΑΕΠ χωρίζεται σε πραγματικό ΑΕΠ, ΑΕΠ σε σταθερές τιμές και ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές. Αυτό που εξετάζουμε είναι το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, οι οποίες είναι αποπληθωρισμένες, ανά συγκεκριμένο έτος. Παρακάτω φαίνεται στον πίνακα το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές της Ελλάδας από το 2010 έως το 2019, μετρημένο σε δισεκατομμύρια ευρώ (Μέχρι ένα δεκαδικό ψηφίο μετά την υποδιαστολή, χωρίς να έχει γίνει οποιαδήποτε στρογγυλοποίηση).

Πίνακας 1. ΑΕΠ 2010 - 19 (Ελλάδα, σε δις ευρώ)

Έτος / χώρα	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	224,5	205,3	191.9	185	181.9	177,8	176.9	179,1	183.7	188.1

Πηγή: (Eurostat, 2020)

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι από το 2010 έως το 2016 το ΑΕΠ μειώθηκε κατά 22% και συγκεκριμένα από 224,5 δις μειώθηκε στα 176,9 δις ευρώ. Τα επόμενα τρία χρόνια από το 2017 έως το 2019, το ΑΕΠ παρουσιάζει μία μικρή αύξηση της τάξης των 9 δις ευρώ. Συνολικά το ΑΕΠ στην δεκαετία της μελέτης μειώθηκε κατά 17%, δηλαδή κατά 36,4 δις ευρώ. Λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΑΕΠ είναι ο τζίρος του κράτους, με απλά λόγια, καταλαβαίνουμε ότι έχουμε μία σημαντική μείωση αυτού. Η μείωση αυτή συνεπάγεται και μείωση σε όλους τους τομείς του κράτους, όπως για παράδειγμα στην παιδεία, στην υγεία και στην άμυνα που μελετούμε στην συγκεκριμένη εργασία.

Αυτό που έχει σημασία να καταλάβουμε, είναι όχι το γεγονός ότι το ΑΕΠ απλά μειώθηκε στην δεκαετία της μελέτης, αλλά τι σημαίνει αυτό στην πράξη. Όταν η Ελλάδα το 2010 είχε 224,5 δις ΑΕΠ, ξόδευε για δαπάνες που αφορούσαν την εθνική ασφάλεια ένα συγκεκριμένο ποσό. Όταν με την πάροδο των χρόνων όμως το ΑΕΠ μειώνονταν σημαντικά, είναι λογικό να ξοδεύονται λιγότερα για τις αμυντικές δαπάνες του κράτους, γίνονταν δηλαδή περικοπές σε αυτές. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Διεθνούς Ινστιτούτου Ειρήνης της Στοκχόλμης (SIPRI), οι στρατιωτικές δαπάνες της Ελλάδας το διάστημα 2010-19, μειώθηκαν κατά 23% (Sipri Fact Sheet, 2020:2). Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η μείωση στις στρατιωτικές δαπάνες μέσα σε μια δεκαετία στην Ελλάδα, παρουσίασαν μία μεγάλη μείωση.

Η επόμενη μεταβλητή που θα εξετάσουμε είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας και πως αυτό μεταβλήθηκε τη δεκαετία της οικονομικής κρίσης 2010 – 19. Το κατά κεφαλήν εισόδημα, είναι το μέσο εισόδημα ανά άτομο, που μετράται σε μία συγκεκριμένη περιοχή, για μία συγκεκριμένη διάρκεια και είθισται να μετράται ανά έτος. Σίγουρα η μεταβλητή αυτή έχει κάποιες αδυναμίες, όπως το γεγονός ότι δεν συμπεριλαμβάνει τον πληθωρισμό και ότι δεν αντικατοπτρίζει τις εισοδηματικές ανισότητες, αλλά είναι ένας καλός δείκτης μέτρησης του μέσου εισοδήματος σε μία χώρα. Παρακάτω, φαίνεται στον πίνακα το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας από το 2010 έως το 2019, μετρημένο σε χιλιάδες ευρώ (Μέχρι ένα δεκαδικό ψηφίο μετά την υποδιαστολή, χωρίς να έχει γίνει οποιαδήποτε στρογγυλοποίηση).

Πίνακας 2. Κ.Κ.Ε. 2010 - 19 (Ελλάδα, σε χιλ. ευρώ)

Έτος / χώρα	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	20,3	18,6	17,3	16,4	16,4	16,3	16,3	16,7	17,2	17,5

Πηγή: (Eurostat, 2020)

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι από το 2010 έως το 2016 το κατά κεφαλήν εισόδημα μειώθηκε κατά 4 χιλιάδες ευρώ, ήτοι 19,7%. Τα επόμενα 3 χρόνια από το 2017 έως το 2019 αυξήθηκε ελαφρώς, κατά 1200 ευρώ. Η συνολική μείωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος την δεκαετία της μελέτης είναι 2,8 χιλιάδες ευρώ, δηλαδή 13,7%. Η μείωση αυτή σημαίνει ότι επήλθε μείωση στο εισόδημα των Ελλήνων στους περισσότερους κλάδους της χώρας, επομένως και στον τομέα που αφορά την άμυνα της Ελλάδας. Οι πρώτες μειώσεις μισθών που ανακοινώθηκαν από την κυβέρνηση, αφορούσε μισθούς και συντάξεις μισθωτών. Αυτό είχε ως φυσικό επακόλουθο τη μείωση των αποδοχών των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, οι οποίοι υπερασπίζονται την εθνική ασφάλεια της χώρας. Οι μειώσεις ήταν τόσο σε εξοπλιστικά προγράμματα, όσο και σε ανελαστικές δαπάνες όπως οι μισθοί που προαναφέρθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, εξοπλιστικά προγράμματα πάγωσαν και οι αγορές νέων οπλικών συστημάτων σταμάτησαν υπό την αβεβαιότητα της οικονομικής κρίσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα πρώτα τρία χρόνια της κρίσης οι αμυντικές δαπάνες στην Ελλάδα μειώθηκαν κατά 28,9% (Dimitraki and Kartsaklas, 2017). Χαρακτηριστικό παράδειγμα μη υλοποίησης εξοπλιστικών προγραμμάτων λόγω της οικονομικής κρίσης είναι η χρόνια καθυστέρηση της αναβάθμισης των υπαρχόντων αεροσκαφών της Πολεμικής Αεροπορίας και η μη συμμετοχή στην αγορά νέων μαχητικών αεροσκαφών, γεγονός που θα άλλαζε την ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο.

Οι αμυντικές δαπάνες αποτελούν έξοδα για στρατιωτικό εξοπλισμό και είναι ιδιαίτερα δαπανηρές, αλλά ταυτόχρονα αναγκαίες για την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας, που είναι βασικό χαρακτηριστικό ενός κυρίαρχου κράτους. Στην περίπτωση της Ελλάδας, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στα Βαλκάνια και στην ανατολική Μεσόγειο, το θέμα της εθνικής ασφάλειας είναι υψίστης σημασίας, την στιγμή που η απειλή της Τουρκίας είναι φανερή. Από το 1974 Ελλάδα και Τουρκία έχουν μπει σε μια μάχη ανταγωνισμού όσο αφορά εξοπλιστικά προγράμματα και την τελευταία δεκαετία είναι δύσκολο από πλευράς Ελλάδας να ακολουθήσει με τους ρυθμούς του παρελθόντος. Ανέκαθεν οι σχέσεις των δύο χωρών δεν ήταν οι καλύτερες και όσο οι διαμάχες τους συνεχίζονταν σε διπλωματικό επίπεδο, τόσο αυξάνονταν και ο ανταγωνισμός τους σε οπλικά συστήματα. Οι δύο χώρες ήθελαν να εξοπλιστούν κατάλληλα, έτσι ώστε η εθνική ασφάλεια να είναι σε υψηλό επίπεδο. Παρατηρούμε ότι

το κατά κεφαλήν εισόδημα όπως και το ΑΕΠ της Ελλάδας με την μείωσή τους κατά τη διάρκεια της κρίσης είχαν άμεσο αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, κάτι που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, κατά την οικονομική κρίση, είναι η επόμενη μεταβλητή της ελληνικής οικονομίας η οποία θα εξετασθεί. Το ποσοστό ανεργίας ενός κράτους, ορίζεται ως ο αριθμός των άνεργων ανθρώπων, διαιρούμενος με το συνολικό εργατικό δυναμικό του εκάστοτε κράτους. Η ανεργία σε μία χώρα είναι ένας σημαντικός παράγοντας της οικονομίας, διότι έχει διάφορες συνέπειες, όχι μόνο στην οικονομία, αλλά ταυτόχρονα και στην κοινωνία, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 2. Στον παρακάτω πίνακα, φαίνεται πώς μεταβλήθηκε το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, από το 2010 έως το 2019.

Πίνακας 3. Ποσοστό ανεργίας 2010-19 (σε ποσοστιαίες μονάδες, ηλικίες 25-74)

Έτος / χώρα	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	11,2	15,9	22,3	25,4	24,8	23,4	22,2	20,2	18,2	16,4

Πηγή: (Eurostat, 2020)

Παρατηρούμε από τον παραπάνω πίνακα ότι από την έναρξη της κρίσης το 2010, όπου η ανεργία ήταν στο 11,2%, έφτασε το 2013 να είναι στην μεγαλύτερή της τιμή και συγκεκριμένα στο 25,4%. Το ποσοστό της ανεργίας δηλαδή μέσα σε 3 χρόνια κρίσης υπερδιπλασιάστηκε. Στη συνέχεια παρατηρούμε σταδιακή μικρή πτωτική τάση για άλλα 3 χρόνια έως το 2016 όπου είναι στο 22,2% για να φτάσουμε στην τελική τιμή το 2019 στο 16,4%. Η συνολική αύξηση της ανεργίας κατά την δεκαετία της κρίσης είναι 5,2%. Αντιλαμβανόμαστε ότι το ποσοστό ανεργίας σε μία χώρα έχει δυσάρεστες συνέπειες τόσο στην οικονομία της, όσο και στην κοινωνία της. Η ανεργία πλήττει σχεδόν όλους τους κλάδους της χώρας, επομένως και την άμυνά της. Αυτό πρακτικά μεταφράζεται στην πρόσληψη μικρότερου αριθμού εισακτέων σε παραγωγικές σχολές των Ε.Δ., με αποτέλεσμα να μειώνεται ο συνολικός αριθμός των Ε.Δ. της Ελλάδας. Πέραν των συνεπειών στην ψυχολογία των ανθρώπων που υπηρετούν στις Ε.Δ., ένας σημαντικός αρνητικός παράγοντας της ανεργίας, είναι το γεγονός ότι λιγότεροι σε αριθμό άνθρωποι επωμίζονται το ίδιο βεβαρημένο έργο της εθνικής ασφάλειας.

Η επόμενη μεταβλητή της ελληνικής οικονομίας που θα μελετηθεί είναι ο ρυθμός ανάπτυξης κατά την δεκαετία της κρίσης. Στην οικονομία όταν μιλάμε για ανάπτυξη και ρυθμό ανάπτυξης, αναφερόμαστε ουσιαστικά στην μεταβολή του πραγματικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, δηλαδή την αύξηση του συνολικού αριθμού

υπηρεσιών και αγαθών που παράγονται σε ένα κράτος. Αυτό σημαίνει ότι ο ρυθμός ανάπτυξης είναι διορθωμένος ως προς τον πληθωρισμό του κράτους, μιας και αναφερόμαστε στο πραγματικό ΑΕΠ. Ο ρυθμός ανάπτυξης ουσιαστικά αυξάνει το μέσο επίπεδο ζωής σε μία χώρα, εάν έχει αυξητικές τάσεις. Στον παρακάτω πίνακα, βλέπουμε τον ρυθμό ανάπτυξης της Ελλάδας από το 2010 έως το 2019 (Σε ποσοστιαίες μονάδες, με την μεταβολή ως προς το προηγούμενο έτος κάθε φορά).

Πίνακας 4. Ρυθμός ανάπτυξης 2010-19 (Σε ποσοστιαίες μονάδες, ηλικίες 25-74)

Έτος / χώρα	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9	1,9

Πηγή: (Eurostat, 2020)

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως ο ρυθμός ανάπτυξης από το 2010 έως το 2013 παρουσιάζει έντονη πτωτική τάση. Ακολουθεί ένας χρόνος με αύξηση κατά 0,7%, το 2014, ενώ στη συνέχεια ξαναμειώνεται κατά 0,4% το 2015. Τέλος, ακολουθούν τρία χρόνια σταθερής αύξησης το 2017, 2018, 2019, κατά 1,5%, 1,9% και 1,9% αντίστοιχα. Ο ρυθμός ανάπτυξης είναι ένας σημαντικός παράγοντας της οικονομίας, διότι όπως προαναφέρθηκε, εάν αυξάνεται, αυξάνει το μέσο επίπεδο ζωής, και ταυτόχρονα ικανοποιεί τις ατομικές και κοινωνικές ανάγκες των πολιτών του κράτους σε καλύτερο βαθμό. Από την άλλη, εάν ο ρυθμός ανάπτυξης σε μία χώρα είναι αρνητικός, είναι φυσιολογικό να επιδρά αρνητικά στο επίπεδο ζωής των πολιτών, στην ψυχολογία τους αλλά και στην ευημερία τους. Αυτό έχει άμεση συνέπεια στην εθνική ασφάλεια, διότι όπως όλοι οι πολίτες του ελληνικού κράτους, έτσι και τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, με αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης κατά τη δεκαετία της μελέτης, είναι αποδέκτες αυτών των αρνητικών συνεπειών ως προς την ψυχολογία και την ευημερία τους, γεγονός που σχετίζεται με την αποδοτικότητά τους στην εργασία.

Στην ενότητα αυτή, μελετήσαμε τέσσερις μεταβλητές της ελληνικής οικονομίας, το ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν εισόδημα, τον ρυθμό ανεργίας και τον ρυθμό ανάπτυξης. Οι τέσσερις αυτές μεταβλητές είναι σημαντικές για την ελληνική οικονομία, μιας και αποτυπώνουν την πραγματική πορεία της ελληνικής οικονομίας κατά την δύσκολη περίοδο της κρίσης. Αναλύθηκε η κάθε μία ξεχωριστά, με επίσημα στοιχεία και αποτυπώθηκε το πώς ακριβώς μεταβλήθηκαν κατά την περίοδο 2010-19. Στις επόμενες ενότητες θα αναλυθεί πως οι μεταβολές αυτών των συντελεστών της ελληνικής οικονομίας, είχαν τελικά αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

3.2 Επιπτώσεις στις Ε.Δ. και στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας

Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις είναι αυτές που προασπίζονται την εθνική ασφάλεια της χώρας και αυτές οι οποίες θα επέμβουν εναντίον οποιασδήποτε απειλής επιχειρήσει να αμφισβητήσει την εθνική κυριαρχία της ή επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας. Οι Ε.Δ. είναι το σύνολο των στρατιωτικών δυνάμεων και των τριών σωμάτων, της πολεμικής αεροπορίας, του πολεμικού ναυτικού και του στρατού ξηράς. Αποστολή των ελληνικών Ε.Δ. είναι να υπερασπίζονται την ακεραιότητα και εθνική ανεξαρτησία της χώρας τους και ταυτόχρονα να συμβάλλουν στην ολοκλήρωση των στόχων της πολιτικής της Ελλάδας. Ο ρόλος των Ε.Δ. σε κάθε χώρα είναι τεράστιας σημασίας, διότι έχει άμεση σχέση με την εθνική κυριαρχία και με την ασφάλεια των πολιτών, βασικό χαρακτηριστικό του κυρίαρχου κράτους.

Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε από το 2009, έπληξε όλους τους κλάδους του ελληνικού κράτους, με συνέπεια να πλήξει και τις ένοπλες δυνάμεις της χώρας. Είναι πολύ σημαντικό να μελετήσουμε ποιός ακριβώς ήταν ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης στις Ε.Δ. και στην άμυνα της χώρας και σε τι βαθμό επηρεάστηκε η εθνική της ασφάλεια. Είναι σημαντικό οι Ε.Δ. να διατηρούν το αξιόμαχό τους, ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας, η οποία κατέχει μία πολύ σημαντική γεωστρατηγική θέση. Η ανατολική Μεσόγειος είναι μια θάλασσα που περιλαμβάνεται μεταξύ τριών ηπείρων, της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας, και ταυτόχρονα αφορά επτά παράκτιες χώρες (Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος, Λίβανο, Ισραήλ, Αίγυπτο και Συρία), και από την άλλη συνδέει Εύξεινο πόντο με Ινδικό και Ατλαντικό ωκεανό. Η θέση της όμως αυτή, λόγω της σπουδαιότητάς της, εγκυμονεί κινδύνους. Η ανατολική Μεσόγειος κρατά την μεγάλη γεωπολιτική της σημασία στις διεθνείς σχέσεις αμείωτη στο χρόνο και αποτελεί σταυροδρόμι αντικρουόμενων συμφερόντων τόσο των παράκτιων κρατών, όσο και των μεγάλων δυνάμεων. Ταυτόχρονα, εκτιμάται ότι τα κοιτάσματα ορυκτού πλούτου της περιοχής είναι μεγάλης αξίας. Η στρατηγική σημασία της περιοχής έγινε αντιληπτή από τους Αμερικανούς με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του 6^{ου} στόλου στη Μεσόγειο, ο οποίος θα εξελιχθεί σε πυρηνικό και παραμένει μέχρι σήμερα η ισχυρότερη πολεμική μηχανή στη Μεσόγειο (Σκουρέλος, 2015). Επιπλέον, τα σύνορα της Ελλάδας, είναι από τα μεγαλύτερα σε μήκος της ΕΕ και ταυτόχρονα σε μία κρίσιμη γεωγραφική θέση, γειτνιάζοντας στα ανατολικά με την Τουρκία, δυτικά με την Ιταλία, νότια με την Αίγυπτο και στον βορρά με τα υπόλοιπα Βαλκάνια (Dimitriadi, 2018). Οι σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας είναι αυτήν την περίοδο κάκιστες θα μπορούσαμε να πούμε και οι προστριβές των δύο χωρών μόνιμες. Άλλες δυνάμεις, πλην της Ελλάδας και της Τουρκίας, έχουν συμφέροντα στην ανατολική μεσόγειο, τόσο οικονομικά όσο και στρατηγικά και για το λόγο αυτό είναι υψίστης σημασίας το αξιόμαχο των Ε.Δ. να διατηρείται σε υψηλό επίπεδο.

Σε μία περίοδο αναταραχών στην ανατολική Μεσόγειο, εν μέσω οικονομικής κρίσης, η κάθε χώρα θέλει να προωθήσει τα δικά της συμφέροντα. Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος,

Ισραήλ, Αίγυπτος, Λιβύη, Γαλλία, ΗΠΑ είναι ενδεικτικά χώρες που έχουν άμεσα οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή. Οι διπλωματικές επαφές μεταξύ των χωρών είναι ιδιαίτερα αυξημένες αυτήν την περίοδο, για την εύρεση λύσης για την από κοινού εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου της περιοχής και κατ' επέκταση τον έλεγχο της περιοχής της ανατολικής Μεσογείου. Με την προκλητικότητα της Τουρκίας να έχει φτάσει στα ύψη, η ένοπλη πλέον σύγκρουση που έμοιαζε απίθανη τα τελευταία χρόνια, είναι πλέον κάτι που μπορεί να συμβεί και γι' αυτό το λόγο, θα πρέπει οι ΕΔ της Ελλάδας να διατηρούν το αξιόμαχό τους και εν μέσω της οικονομικής κρίσης.

Παραπάνω, στην ενότητα 3.1, αναλύθηκαν τέσσερις σημαντικές μεταβλητές της ελληνικής οικονομίας και πως μεταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Παρακάτω θα αναλύσουμε πως οι μεταβλητές αυτές είχαν αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια. Ορίζοντας την εθνική ασφάλεια ως την προστασία των πολιτών από εσωτερικές και εξωτερικές απειλές και αφού εξετάσαμε τις τέσσερις μεταβλητές της ελληνικής οικονομίας (ΑΕΠ, ΚΚΕ, ανεργία, ρυθμός ανάπτυξης) και είδαμε πώς αυτές επηρεάστηκαν και μεταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, θα μελετήσουμε τι επιπτώσεις είχαν στις Ε.Δ. της Ελλάδας και κατά συνέπεια τον αντίκτυπό τους στην εθνική ασφάλεια της χώρας.

Το κατά κεφαλήν εισόδημα κατά τη διάρκεια της κρίσης, έφτασε σε σημείο να μειωθεί μέχρι και 19,7%, ενώ το 2019 ήταν στο 13,7% (πίνακας 1), γεγονός που στην πράξη σημαίνει ότι γενικά μειώθηκαν οι αποδοχές των εργαζομένων. Οι πρώτες σημαντικές αλλαγές κατά την έναρξη των μέτρων για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, είχαν να κάνουν με τη μείωση των μισθών στους μισθωτούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επηρεάσει τους μισθούς και τις αποδοχές των στελεχών των ΕΔ που εργάζονται για την εθνική ασφάλεια. Τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων υπέστησαν σημαντικές μειώσεις των αποδοχών τους από την αρχή της κρίσης με διάφορα μέτρα όπως για παράδειγμα με την αύξηση του φόρου εισοδήματος, το οποίο είναι λογικό να επηρεάσει κυρίως όλους τους μισθωτούς και συνταξιούχους (Sakellaropoulos, 2019). Αυτό είχε αντίκτυπο στην ψυχολογία των ανθρώπων που εργάζονται υπέρ της εθνικής ασφάλειας της χώρας, καθώς και σε προβλήματα βιοποριστικά, ειδικά στις χαμηλότερες βαθμίδες των στελεχών των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας, με συνέπεια κάποιοι να παραιτούνται αναζητώντας εργασία σε άλλους κλάδους (πίνακας 5). Η μείωση των αμυντικών δαπανών και κατά συνέπεια των αποδοχών των ένστολων, σε συνδυασμό με τη μείωση του αριθμού των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, έχει ως αποτέλεσμα την κάμψη του ηθικού του στρατεύματος, διότι λιγότεροι εργαζόμενοι επωμίζονται το ίδιο έργο με χαμηλότερες αμοιβές. Επιπροσθέτως, οι αμυντικές δαπάνες (στις οποίες περιλαμβάνονται και οι μισθοί) επηρεάζουν το σύνολο της αποτελεσματικότητας και των λειτουργιών των ΕΔ μιας χώρας και ταυτόχρονα συμβάλλουν στην αύξηση της επιχειρησιακής του ισχύος (Galvin, 2014). Στον πίνακα 5 φαίνεται η σταδιακή μείωση του αριθμού προσωπικού των ΕΔ, το οποίο οφείλεται αφενός στην πρόσληψη μικρότερου αριθμού

στρατιωτικών και αφετέρου στις παραιτήσεις των στρατιωτικών, όπως προαναφέρθηκε. Το ηθικό, γνωρίζουμε από την ιστορία, ότι είναι ζωτικής σημασίας για το στράτευμα, διότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία του καθήκοντος των ΕΔ, που αφορά την εθνική ασφάλεια της χώρας.

Πίνακας 5. Στρατιωτικό προσωπικό 2010-19 (Σε χιλιάδες)

Έτος / χώρα	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΕΛΛΑΔΑ	128	117	110	110,4	107,3	104,4	106	104,6	106,8	107,6

Πηγή: (NATO,2019)

Το ΑΕΠ της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης από το 2010 έως το 2019, μειώθηκε κατά 17% (πίνακας 2). Αυτό επέφερε, εκτός από την μείωση του ΚΚΕ, την ανάγκη για περικοπές για τις δημόσιες δαπάνες του κράτους. Στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, οι δημόσιες δαπάνες αφορούν τις αμυντικές δαπάνες. Αμυντικές δαπάνες είναι ουσιαστικά το σύνολο των στρατιωτικών δαπανών του κράτους, που αφορούν την συντήρηση του στρατιωτικού εξοπλισμού, την αναβάθμιση των υπάρχοντων οπλικών συστημάτων αλλά και την αγορά νέων. Η Ελλάδα, λόγω των μέτρων που έλαβε για την αντιμετώπιση της κρίσης, έπρεπε να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες και ένα μέρος αυτών όπως αναφέραμε είναι οι αμυντικές δαπάνες. Έπρεπε να γίνουν μειώσεις σε όλους τους κλάδους και από αυτό δε θα μπορούσε να εξαιρεθεί η άμυνα της χώρας. Όπως είδαμε παραπάνω, σύμφωνα με το Διεθνές Ινστιτούτο Ειρήνης της Στοκχόλμης (SIPRI), οι στρατιωτικές δαπάνες κατά το διάστημα 2010 – 19 μειώθηκαν κατά 23%. Η μείωση των αμυντικών δαπανών μίας χώρας δημιουργεί τρία βασικά προβλήματα τα οποία επηρεάζουν την εθνική ασφάλεια μιας χώρας. Μειώνεται η επιχειρησιακή ισχύς με την μη υλοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων, υπάρχουντα οπλικά συστήματα είναι δύσκολο να συντηρηθούν και τέλος έχουμε μείωση του ηθικού των στελεχών των ΕΔ με την μείωση των μισθών τους. Και οι τρεις αυτές συνθήκες συμβαίνουν στην Ελλάδα από την οικονομική κρίση ως σήμερα (Ηλιάδης και Ντόκος, 2019). Το γεγονός αυτό, αποτελεί ένα μεγάλο πλήγμα στις ΕΔ και στην εθνική ασφάλεια του κράτους.

Από την άλλη πλευρά αν μελετήσουμε τις αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια θα δούμε μία τελείως διαφορετική περίπτωση σε σχέση με την Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια η Τουρκία επενδύει μεγάλα ποσά στις ΕΔ της και γενικότερα σε θέματα άμυνας της χώρας της και ταυτόχρονα η τουρκική αμυντική βιομηχανία, σε αντίθεση με την ελληνική, παρουσιάζει τεράστια πρόοδο. Οι αμυντικές δαπάνες της Τουρκίας το διάστημα 2010-19 αυξήθηκαν κατά 86% (Sipri Fact Sheet,

2020:2). Η Τουρκία, επενδύοντας ταυτόχρονα στην αμυντική της βιομηχανία για τρεις δεκαετίες και σε μεγάλα κονδύλια για την άμυνά της έχει αναδειχθεί σήμερα σε μια σημαντική περιφερειακή δύναμη. Αυτά, δημιουργούν πολλά προβλήματα στην Ελλάδα και έχουν σοβαρό αντίκτυπο στην εθνική της ασφάλεια. Στρατός, αστυνομία, λιμενικό, αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα με οπτικά συστήματα που δεν αναβαθμίζονται, με εξοπλισμό που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι οριακός ή ακόμη και ελλιπής. Όλα αυτά, σε μια περίοδο όπου η Ελλάδα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα από πολλές εξωτερικές απειλές.

Το ποσοστό ανεργίας στο διάστημα της κρίσης ξεπέρασε το 25% και το 2019 ήταν πάνω από το 16% του πληθυσμού (πίνακας 3). Η ανεργία επηρέασε τους περισσότερους κλάδους της χώρας, επομένως και τον τομέα της άμυνας. Η ανεργία οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι πολλές επιχειρήσεις είτε μείωσαν το προσωπικό τους, είτε ότι έκλεισαν τελείως μη αντέχοντας την οικονομική κρίση και τα μέτρα που λήφθηκαν για την αντιμετώπισή της. Στον τομέα της άμυνας αυτό μεταφράζεται στην μείωση των εισακτέων στις στρατιωτικές και αστυνομικές παραγωγικές σχολές όλων των σωμάτων, στην αναστολή προκηρύξεων θέσεων στα σώματα ασφαλείας. Στην πράξη, σταμάτησε δηλαδή η απορρόφηση νέων ανθρώπων στις ΕΔ και στα σώματα ασφαλείας, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μειώνεται συνολικά ο αριθμός των στελεχών των ΕΔ και σωμάτων ασφαλείας, χρόνο με τον χρόνο. Από την άλλη, είναι σαφές ότι οι απαιτήσεις και το έργο των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας και των ΕΔ δεν άλλαξαν, σε αντίθεση με τον συνολικό αριθμό των στελεχών, που υπέστη σημαντική μείωση, και έτσι το ίδιο έργο το επωμίζεται και επιβαρύνεται λιγότερος κόσμος. Η αύξηση των καθηκόντων των στελεχών των ΕΔ, σε συνδυασμό με την μείωση των αποδοχών τους, σήμανε ταυτόχρονα την πτώση του ηθικού τους (Ploumis, 2018).

Ο ρυθμός ανάπτυξης της Ελλάδας το διάστημα της μελέτης, είχε πτωτική γενικά τάση. Τα περισσότερα χρόνια της κρίσης είχαμε αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, ενώ μία βελτίωση φαίνεται τα τελευταία τρία χρόνια. Με το ΑΕΠ να μειώνεται συνεχώς και με αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης, ο τομέας της άμυνας και της ασφάλειας αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Η συντήρηση των υπαρχόντων οπλικών συστημάτων γίνεται με δυσκολία χωρίς να υπάρχουν τα κονδύλια που υπήρχαν πριν από την κρίση. Συνεπώς, αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του αξιόμαχου των ΕΔ. Επίσης, δεν υπάρχει δυνατότητα ολοκλήρωσης νέων εξοπλιστικών προγραμμάτων, κάτι που θα βελτίωνε την επιχειρησιακή ετοιμότητα του στρατεύματος, με τη χρήση νεότερων και εκσυγχρονισμένων οπλικών συστημάτων. Αντιθέτως, όλα αυτά συμβάλλουν στην μείωση της επιχειρησιακής ισχύος των ΕΔ, με σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Μία χώρα, όταν δεν μπορεί να ολοκληρώσει εξοπλιστικά προγράμματα, μένει πίσω στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, πόσο μάλλον όταν δυσκολεύεται να συντηρήσει τα ήδη υπάρχοντα οπτικά συστήματα. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο μείωσης των στρατιωτικών δαπανών, είχαμε και την μείωση

των επιχειρησιακών ασκήσεων και στους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων. Αυτό, έχει σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, διότι δυσχεραίνει την επιχειρησιακή ισχύ και ετοιμότητα του στρατεύματος ακόμη περισσότερο.

Από τα παραπάνω, συνειδητοποιούμε ότι η οικονομική πορεία της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της κρίσης, έχει σοβαρές επιπτώσεις στην εθνική της ασφάλεια. Η μεταβολή των τεσσάρων μεταβλητών της οικονομίας (ΑΕΠ, ΚΚΕ, ανεργία, ρυθμός ανάπτυξης) που μελετήσαμε, για το διάστημα 2010 – 2019, είχαν άμεσο αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, όπως αναλύθηκε παραπάνω. Όλα αυτά, σε μία δύσκολη για την Ελλάδα περίοδο, όσον αφορά τις σχέσεις της με την Τουρκία. Η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου το διάστημα αυτό, παρουσιάζει έντονες προστριβές, αναταραχές και διαφωνίες μεταξύ των δύο χωρών, που αφορούν οριοθέτηση θαλάσσιων συνόρων, ανακήρυξη ΑΟΖ, με απώτερο σκοπό την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του φυσικού πλούτου της περιοχής. Σε μια περίοδο όπου η προκλητικότητα της Τουρκίας, έχει φτάσει σε πολύ επικίνδυνο σημείο, χωρίς να φαίνεται ότι υπάρχει κάποιος δίαυλος επικοινωνίας, ώστε να βρεθεί μία λύση που να ικανοποιεί και τις δύο πλευρές, χωρίς κάποια από τις δύο χώρες να καταπατά κυριαρχικά δικαιώματα της άλλης.

4 Απειλές στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας και τρόποι αντιμετώπισης / διαχείρισης

Στο παραπάνω κεφάλαιο είδαμε την οικονομική πορεία της Ελλάδας από το 2010 έως το 2019, εξετάζοντας συγκεκριμένες μεταβλητές της οικονομίας της. Παρατηρήσαμε πως μεταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης και ποιος ήταν τελικά ο αντίκτυπός τους στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, αφού πρώτα ορίσαμε τι είναι εθνική ασφάλεια. Στο παρακάτω κεφάλαιο θα εστιάσουμε στις απειλές που προκύπτουν στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, είτε νέες απειλές που προέκυψαν λόγω της οικονομικής κρίσης, είτε απειλές που προϋπήρχαν και απλά επιδεινώθηκαν λόγω της οικονομικής πορείας της Ελλάδας την τελευταία δεκαετία.

4.1 Απειλές στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας

Η περιοχή των Βαλκανίων και γενικότερα της Ανατολικής Μεσογείου είναι περιοχή όπου υπάρχουν διαμάχες - διαφωνίες και συγκρούσεις όχι μόνο των χωρών που βρίσκονται εκεί, αλλά και των μεγάλων δυνάμεων που έχουν ως σκοπό την αύξηση της επιρροής τους στην συγκεκριμένη περιοχή και την εκμετάλλευση του φυσικού της πλούτου. Οι διαφωνίες αφορούν κυρίως τα σύνορα των κρατών, θαλάσσια και εναέρια, τα κυριαρχικά δικαιώματα του κάθε κράτους και τις περιοχές δικαιοδοσίας στην ανατολική Μεσόγειο. Συγκεκριμένα, οι διαφωνίες Ελλάδας – Τουρκίας είναι σε καθημερινή βάση για το θέμα των θαλάσσιων συνόρων κυρίως, της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, παρόλο που σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της θάλασσας, οι περισσότερες διαφωνίες τους θα έπρεπε να είναι λυμένες. Επίσης θα πρέπει να αναλογιστούμε ότι η ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα κατεξοχήν πεδίο προκλήσεων ασφάλειας, ως έχει αναγνωριστεί τόσο σε επίπεδο NATO αλλά και σε επίπεδο Ε.Ε., με την εκπόνηση των αντίστοιχων στρατηγικών τους δογμάτων για την περιοχή αυτή (Χρυσοχού, 2018).

Οι γεωστρατηγικές επιδιώξεις της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο και η γεωστρατηγική της πολιτική, αποτελούν μία σημαντική απειλή για την Ελλάδα με αντίκτυπο στην εθνική της ασφάλεια. Η πολιτική της Τουρκίας σε αυτόν τον τομέα, είναι η προώθηση της ιδέας της «Γαλάζιας Πατρίδας». Απώτερος σκοπός της Τουρκίας είναι η διχοτόμηση του Αιγαίου πελάγους στον 25^ο μεσημβρινό, η προώθηση ότι τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου της ανήκουν, ότι τα ελληνικά νησιά δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, παρά μόνο χωρικά ύδατα. Τον τελευταίο καιρό η Τουρκία δεν

δίστασε να παρουσιάσει χάρτη με τις επιδιώξεις αυτές, οι οποίες είναι περὶν ἀπὸ κάθε λογική και μακριὰ ἀπὸ αὐτὰ που προβλέπει τὸ Διεθνὲς Δίκαιο και τὸ Δίκαιο τῆς θάλασσας. Εἶναι προφανές ὅτι ἀκολουθώντας αὐτὴν τὴν πολιτική τακτική ἡ Τουρκία ἔχει ὡς στόχο τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ φυσικοῦ πλοῦτοῦ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου και τοῦ Αἰγαίου και ταυτόχρονα ἐπιδιώκει τὴν περιφερειακὴ ἡγεμονία τῆς περιοχῆς. Προσπαθεῖ να προασπίσει τὰ ἐθνικά τῆς συμφέροντα με προκλητικούς και παράνομους τρόπους οἱ ὁποῖοι ἐγκυμονοῦν σοβαροὺς κινδύνους για τὴν Ελλάδα. Ἡ Τουρκία ἔχει χαράξει μία ἐθνικὴ στρατηγική, ἡ ὁποία ἔχει τὶς ρίζες τῆς δεκαετίας πίσω, ἡ ὁποία πλήττει τὰ ἐθνικά συμφέροντα τῆς Ελλάδας. Εξάλλου εἶναι γνωστό ὅτι τὰ κράτη που θα ἀκολουθήσουν μία στρατηγική ἡ ὁποία θα αξιοποιεῖ στο μέγιστο τοὺς διαθέσιμους συντελεστὲς ἐθνικῆς ἰσχύος, οἱ ὁποῖοι εἶναι οικονομία, διπλωματία, ΕΔ, κ.α., θα ἔχει σημαντικό πλεονέκτημα ἐναντι τῶν ἀνταγωνιστῶν τοὺς (Ντόκος, 2008).

Επιπρόσθετα, τὸν Νοέμβριο τοῦ 2019, ἡ Τουρκία και ἡ Λιβύη προβαίνουν σὴν ὑπογραφή ἐνός “συμφώνου”, τὸ ὁποῖο ταραξεί τὰ ἤδη θολὰ νερά τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου και τὶς Διεθνείες σχέσεις τῶν χωρῶν τῆς περιοχῆς και ὄχι μόνο. Τὸ «Μνημόνιο Συν-ἀντίληψης μεταξύ τῆς Τουρκίας και τῆς Κυβέρνησης ἐθνικῆς συνεννόησης τῆς Λιβύης για τὴν ὀριοθέτηση τῶν περιοχῶν δικαιοδοσίας σὴν Μεσόγειο», ὅπως ὀνομάστηκε, προκάλεσε τὶς ἀντιδράσεις τῶν περισσότερων χωρῶν. Ἀρχικά ὁμως θα πρέπει να μελετήσουμε τι ἀκριβῶς προβλέπει αὐτὸ τὸ μνημόνιο. Ουσιαστικά ὀριοθετοῦνται οἱ θαλάσσιες ζώνες τῶν δύο χωρῶν, λαμβάνοντας ὑπόψη μόνο τὶς δύο χώρες και ὄχι τὰ Ἑλληνικά νησιά. Ἐπίσης γίνεται και ἀναφορά σε ΑΟΖ και ὑφαλοκρηπίδα και πάλι χωρὶς να λαμβάνονται καθόλου τὰ δικαιώματα τῆς Ελλάδας σὴν περιοχή. Ὅπως σε ὄλες τὶς διακρατικές συμφωνίες, ἔτσι και σε αὐτή, τὰ κράτη τὴν προωθοῦν με βᾶσει τὸ ἐθνικὸ τοὺς συμφέρον. Αὐτὸ, εἶναι μία ἰδιόμορφη ἔννοια, διότι τὸ ἐθνικὸ συμφέρον τῆς μίας χώρας εἶναι λογικὸ να ἔρχεται σε ἀντίθεση με τὸ ἐθνικὸ συμφέρον τῆς ἄλλης. Ἐτσι και σὴν δική μας περίπτωση, ἡ παράνομη αὐτὴ συμφωνία που πηγάζει ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ συμφέρον τῆς Τουρκίας ἔρχεται σε πλήρη ἀντίθεση με αὐτὸ τῆς Ελλάδας.

Ἀκολουθώντας μία ἐπιθετικὴ πολιτική ἡ Τουρκία προχώρησε σὴν σύναψη τῆς ἐν λόγω συμφωνίας βάζοντας μπροστά τὸ ἐθνικὸ τῆς συμφέρον και τὶς ἐπεκτατικές τῆς πολιτικές σὴν ευρύτερη περιοχή τῆς Μεσογείου. Τὸ σύμφωνο ὁμως αὐτὸ και ἡ ὀριοθέτηση που κάνει ἀνάμεσα σὶς δύο χώρες εἶναι τελείως παράνομο διότι καταπατάει τὸ Δίκαιο τῆς Θάλασσας, μὴ ἀναγνωρίζοντας ΑΟΖ και ὑφαλοκρηπίδα στα Ἑλληνικά νησιά, τὸ Διεθνὲς Δίκαιο καθὼς και κυριαρχικά δικαιώματα τῆς Ελλάδας σὴν συγκεκριμένη περιοχή. Ἡ ὀριοθέτηση τῶν θαλάσσιων συνόρων γίνεται με βᾶση τὴν ἀρχή τῆς μέσης γραμμῆς, ὅπως ἔγινε με τὴν Ελλάδα και τὴ Λιβύη τὸ 2014. Εἶναι εὐκόλα κατανοητὸ ὅτι αὐτὸ δε γίνεται μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης διότι ἀνάμεσά τοὺς ὑπάρχουν Ἑλληνικά νησιά. Αὐτὸ που επικαλέστηκε ἡ Τουρκία εἶναι ἡ ἀρχή τῆς ευθυδικίας, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει σε δύο γεινιάζοντα παράκτια κράτη να ὀριοθετήσουν τὰ σύνορά τοὺς κατὰ τρόπο που θεωροῦν πιο δίκαιο, λόγω ἐιδικῶν συνθηκῶν, με τὴν

ταυτόχρονη αμφισβήτηση ύπαρξης κυριαρχικών δικαιωμάτων των Ελληνικών νησιών. Σύμφωνα όμως με τον ΟΗΕ ο ορισμός της υφαλοκρηπίδας είναι ξεκάθαρος και αναφέρει ότι η υφαλοκρηπίδα περιλαμβάνει τον βυθό και το υπέδαφος των υποβρυχίων περιοχών που εκτείνονται πέρα από τα χωρικά ύδατα καθ' όλη τη φυσική παράταση του εδάφους μέχρι 200NM (United Nations, 2015).

Τις τελευταίες δεκαετίες η Τουρκία επιδιώκει την αύξηση της ισχύος της για να μπορεί να επιβληθεί στην ευρύτερη περιοχή. Αυτό φαίνεται από τα χρήματα που διατίθενται στο στρατό, στις στρατιωτικές επενδύσεις και στις επιθετικές πολιτικές που ακολουθεί εις βάρος των γειτονικών της χωρών (Ελλάδα, Κύπρος, Σύρια). Η πολιτική του Ρ.Τ. Ερντογάν είναι αυτή του νεοοθωμανισμού, σύμφωνα με το ένδοξο παρελθόν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με την ιδέα μιας μεγάλης Τουρκίας ως περιφερειακή δύναμη στην ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία επιδιώκει να είναι το κυρίαρχο κράτος στην εν λόγω περιοχή έτσι ώστε να επηρεάζει, να ελέγχει και να εγκρίνει οτιδήποτε συμβαίνει στην συγκεκριμένη περιοχή. Ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους που το κάνει αυτό είναι η ενεργειακή ισχύ που θα αποκτήσει ελέγχοντας την περιοχή αυτή. Νότια και ανατολικά της Κρήτης, δυτικά και νότια της Κύπρου ο φυσικός πλούτος είναι τεράστιος και εκεί έχει στρέψει τις βλέψεις της η Τουρκία. Τα υποθαλάσσια κοιτάσματα φυσικού αερίου που βρίσκονται νότια της Κρήτης υπολογίζονται στα 427 δις ευρώ, ενώ το καθαρό κέρδος για την Ελλάδα εκτιμάται στα 214 δις, ήτοι το 107% του ΑΕΠ της χώρας (Σκουρέλος, 2015). Επιδιώκει να κερδίσει ό,τι περισσότερο μπορεί, αμφισβητώντας κυριαρχικά δικαιώματα των άλλων κρατών εκεί. Ξεκίνησε με γεωτρήσεις εντός ΑΟΖ της Κύπρου και στην συνέχεια έφτασε στο σύμφωνο με τη Λιβύη. Η πιο πρόσφατη προκλητική ενέργεια από πλευράς Τουρκίας, είναι η αποστολή ερευνητικού σκάφους με τη συνοδεία πολεμικών πλοίων, εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας, προκειμένου να προβεί σε έρευνες για τον εντοπισμό κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Η ενέργεια αυτή ήρθε να δυναμιτίσει ακόμη περισσότερο την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Ελλάδας.

Γίνεται αντιληπτό ότι η επιθετική πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία, δημιουργεί μία σοβαρότατη απειλή προς την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, αυτή του πολέμου. Η Ελλάδα ακολουθεί την διπλωματική οδό για την επίλυση των διαφορών με την Τουρκία, και γι' αυτό απευθύνθηκε προς την ΕΕ αλλά και προς άλλες χώρες όπως η Αίγυπτος και το Ισραήλ και έθεσε το ζήτημα της τουρκικής προκλητικότητας στο τραπέζι των συζητήσεων. Από πλευράς Τουρκίας όμως, οι όποιες προσπάθειες για συζήτηση φάνηκαν άκαρπες και η επιθετικότητα και προκλητικότητα συνεχίζονται με αμείωτο βαθμό. Σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης, όπου μελετήσαμε τα προβλήματα που δημιούργησε η οικονομική πορεία της Ελλάδας στις ΕΔ της, οι σχέσεις των δύο χωρών βρίσκονται σε τεταμένο σχοινί και η στρατιωτική σύγκρουση караδοκεί.

Πέραν των διενέξεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τα κυριαρχικά δικαιώματα της κάθε μιας χώρας, στα θαλάσσια ύδατα που αποτελούν και τα σύνορά τους, υπάρχουν και άλλες απειλές για την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας, οι οποίες προκύπτουν από το

μεταναστευτικό ζήτημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, με αποκορύφωμα τα γεγονότα του 2019 στον Έβρο. Χαρακτηριστικό είναι ότι για το έτος 2018, όπως φαίνεται παρακάτω στον πίνακα 5 και σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της ελληνικής στατιστικής αρχής και το δελτίο τύπου στις 31 Δεκεμβρίου 2019 για το θέμα της μετανάστευσης, εισήλθαν στην Ελλάδα 119.489 μετανάστες (ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου, 2019, σελ.7), ένας αριθμός τεράστιος για μία χώρα των 10 εκατομμυρίων. Σε καθημερινή βάση έχουμε μεταναστευτικές ροές από την Τουρκία προς την Ελλάδα, κάτι που δημιουργεί πρόβλημα στην ομαλή λειτουργία του κράτους. Ο μεγάλος αριθμός μεταναστών ήταν δύσκολο να απορροφηθεί από την Ελλάδα χωρίς να δημιουργήσει προβλήματα. Η Ελλάδα με την οικονομική κρίση που βιώνει και με τα οικονομικά προβλήματα που έχει να επιλύσει, αναγκάστηκε να προχωρήσει στη δημιουργία νέων κέντρων απορρόφησης μεταναστών σε όλη την Ελλάδα και κυρίως σε νησιά του ανατολικού Αιγαίου, με τα έξοδα να επιβαρύνουν την ίδια και την ΕΕ. Αυτό όμως που δημιούργησε πρόβλημα στις κοινωνίες των νησιών, ήταν ότι οι μεταναστευτικές ροές ήταν πολύ μεγάλες από τη μία και από την άλλη το γεγονός ότι μαζί με τους μετανάστες εισέρχονταν στην χώρα και παράτυποι μετανάστες. Οι παράτυποι μετανάστες όπως αποδείχτηκε σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούσαν κίνδυνο για την ασφάλεια των πολιτών, μιας και κάποιοι ήταν εγκληματίες στις χώρες τους και βρήκαν ευκαιρία μαζί με τους μετανάστες να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Στην πραγματικότητα η μετανάστευση δεν αποτελεί απειλή με την κλασική έννοια των απειλών ασφαλείας, αλλά σχετίζεται με απειλές όπως η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα (Ferreira, 2019). Έτσι, η πιθανότητα έξαρσης της εγκληματικότητας, αποτελεί μία πολύ σοβαρή απειλή για την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Είναι κάτι το οποίο επιβάλλεται να αντιμετωπιστεί για την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας και της ειρηνικής συνύπαρξης. Με την μείωση του αριθμού των στελεχών των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας στην Ελλάδα, λόγω της οικονομικής κρίσης, το πρόβλημα της εγκληματικότητας αντιμετωπίζεται ακόμη πιο δύσκολα.

Πίνακας 6. Εισερχόμενοι – εξερχόμενοι μετανάστες στην Ελλάδα

Έτος	Εισερχόμενοι μετανάστες	Εξερχόμενοι μετανάστες	Καθαρή μετανάστευση
1991	151.978	64.628	87.350
1992	110.334	52.389	57.945
1993	107.462	52.929	54.533
1994	86.959	46.813	40.146
1995	98.989	47.967	51.022
1996	95.585	54.628	40.957
1997	113.477	51.794	61.683
1998	116.411	60.119	56.292
1999	84.695	54.175	30.520
2000	109.251	46.993	62.258
2001	98.471	45.909	52.562
2002	67.220	39.378	27.842
2003	63.141	37.433	25.708
2004	66.871	38.041	28.830
2005	70.933	38.583	32.350
2006	63.094	38.368	24.726
2007	63.298	40.400	22.898
2008	66.529	43.044	23.485
2009	58.613	43.686	14.927
2010	60.462	62.041	-1.579
2011	60.089	92.404	-32.315
2012	58.200	124.194	-65.994
2013	57.946	117.094	-59.148
2014	59.014	106.804	-47.790
2015	64.446	109.351	-44.905
2016	116.867	106.535	10.332
2017	112.247	103.327	8.920
2018	119.489	103.049	16.440

Πηγή: (ΕΛΣΤΑΤ, Δελτίο Τύπου 31/12/2019, σελ.7)

Μία ακόμη απειλή της εθνικής ασφάλειας, η οποία απορρέει από την επιθετικότητα της Τουρκίας και το μεταναστευτικό πρόβλημα, είναι η δημιουργία γκρίζων ζωνών, όπως συνέβη παλαιότερα με το παράδειγμα των Ιμίων το 1996. Πέραν της διαμάχης για τα χωρικά ύδατα, η Τουρκία, εκτός από το Αιγαίο έχει βλέψεις και για την Θράκη. Η Τουρκία θέτει ευθέως ζήτημα τουρκικής μειονότητας στην Θράκη, πιέζει για τα δικαιώματα των μουσουλμάνων στην περιοχή και η σκόπιμη εγκατάσταση μεταναστών στα σύνορά της με την Ελλάδα στον Έβρο, αποτελεί μοχλό πίεσης προς την Ελλάδα και εγκυμονεί την απειλή δημιουργίας γκρίζων ζωνών. Η οικονομική ανάπτυξη και ευημερία σε ένα κράτος, μεταφράζεται σε ισχύ. Γι' αυτόν τον λόγο, η Ελλάδα της οικονομικής κρίσης, αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη δυσκολία τις απειλές της εθνικής της ασφάλειας. Επίσης, το πρόβλημα με τον μεγάλο αριθμό μεταναστευτικών ροών προς την Ελλάδα, δημιουργεί ακόμη την απειλή της ανεξέλεγκτης μαζικής λαθρομετανάστευσης, εάν το μεταναστευτικό ζήτημα δεν αντιμετωπιστεί δυναμικά από την Ελλάδα.

Απόρροια του υψηλού αριθμού μεταναστευτικών ροών, είναι να δημιουργείται μία ακόμη απειλή, αυτή της νέας πολυπολιτισμικής και πολυθρησκευτικής κοινωνίας, που μπορεί να οδηγήσει στην εθνολογική αλλοίωση της Ελλάδας. Ο δυτικός κόσμος έχει πολύ διαφορετικά ήθη και έθιμα, παραδόσεις και πρότυπο κοινωνίας με αυτό της μέσης ανατολής. Οπότε είναι δύσκολη η πρόβλεψη για το ποια θα είναι τα χαρακτηριστικά μιας τέτοιας νέας κοινωνίας. Το μεταναστευτικό δημιουργεί νέες πραγματικότητες και αμφισβητεί την εθνική ταυτότητα (Ferreira, 2019). Όλο αυτό, σε συνδυασμό με το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας, είναι λογικό να εγκυμονεί μία σοβαρή απειλή για την εθνική μας ασφάλεια. Η ενσωμάτωση ανθρώπων διαφορετικής θρησκείας, κουλτούρας, πολιτισμού, στο κράτος της Ελλάδας, απαιτεί κατάλληλες υποδομές και την κατάλληλη εκπαίδευση αυτών σε κατάλληλα ιδρύματα, κάτι το οποίο μεταφράζεται σε μεγάλο οικονομικό κόστος, σε μία δύσκολη για την Ελλάδα οικονομική περίοδο.

Τέλος, η 11/9 άλλαξε σε παγκόσμιο επίπεδο τον προσδιορισμό της τρομοκρατίας. Η 11/9 σήμανε για όλον τον κόσμο ότι ένα τρομοκρατικό χτύπημα δεν περιορίζεται μόνο εντός του κράτους, αλλά μπορεί να προέλθει από οποιοδήποτε μακρινό κράτος και να προκαλέσει τεράστιες ζημιές και απώλειες. Την εμφάνισή τους σε παγκόσμιο επίπεδο έκαναν διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως για παράδειγμα η Al Qaeda, το ISIS, Boko Haram κ.α.. Η 11/9 ήταν η αφορμή για την μετεξέλιξη του ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας και του NATO, όπου από μια αμυντική συμμαχία άλλαξε και αναθεώρησε τον στρατηγικό της ρόλο, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει απλές απειλές μέχρι και τρομοκρατικές επιθέσεις (Τσάκωνας και Νταλής, 2004). Στην περίπτωση της Ελλάδας τώρα, επειδή από τη μία γειτονικές χώρες των Βαλκανίων έχουν μεγάλο αριθμό μουσουλμάνων οι οποίοι μπορεί να σχετίζονται με τρομοκρατικές οργανώσεις και από την άλλη, σημαντικός αριθμός παράτυπων μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα, εκμεταλλευόμενοι τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές, προέρχονται από κράτη όπου ακμάζει το τζιχάντ, η απειλή ενός τρομοκρατικού χτυπήματος προφανώς και δεν είναι μηδενική. Η Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίσει και αυτήν την απειλή, εν μέσω οικονομικής κρίσης, με το προσωπικό των ΕΔ και των σωμάτων ασφαλείας να μειώνεται.

Όλες αυτές οι απειλές της εθνικής ασφαλείας της Ελλάδας που προαναφέρθηκαν, έχουν άμεση σχέση με την οικονομική κρίση και θα πρέπει να διαχειριστούν από την Ελλάδα, σε μία δύσκολη για τη χώρα περίοδο. Ένα κράτος με ισχυρή οικονομία αντιμετωπίζει πιο εύκολα τα όποια προβλήματα συναντά, ενώ από την άλλη, ένα κράτος με οικονομικά προβλήματα και προβληματική οικονομία, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα σε όλους τους τομείς. Η οικονομική πορεία της Ελλάδας την περίοδο της κρίσης, αποτελεί εμπόδιο στην σωστή και απροβλημάτιστη αντιμετώπιση ζητημάτων εθνικής ασφαλείας, τα οποία προέκυψαν ή επιδεινώθηκαν λόγω της ίδιας της κρίσης.

4.2 Αντιμετώπιση / διαχείριση απειλών (Risk Matrix)

Στο παραπάνω κεφάλαιο ορίσαμε έξι συγκεκριμένες απειλές της Ελλάδας, οι οποίες έχουν αντίκτυπο στην εθνική της ασφάλεια. Αυτές είναι, η πιθανότητα ενός πολέμου με την Τουρκία, η δημιουργία γκρίζων ζωνών, η έξαρση της εγκληματικότητας, το τρομοκρατικό χτύπημα, η ανεξέλεγκτη είσοδος παράτυπων μεταναστών και η εθνολογική αλλοίωση της Ελλάδας. Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις συγκεκριμένες απειλές μία προς μία, ως προς την πιθανότητα εκδήλωσής τους, καθώς και ως προς την σοβαρότητα του αντίκτυπού τους. Μετά την ανάλυση και εκτίμησή τους θα ταξινομηθούν σε μια μήτρα κινδύνου.

Η διαχείριση των απειλών για ένα κράτος είναι ζωτικής σημασίας και είναι ένα ζήτημα πολύπλοκο και αρκετά δύσκολο. Στην περίπτωση της Ελλάδας δυσκολεύει ακόμη περισσότερο, γιατί από τη μία έχει απέναντί της μία Τουρκία που φαίνεται να μην είναι ανοιχτή σε διάλογο και από την άλλη αντιμετωπίζει μία οικονομική κρίση, η οποία όπως είδαμε έχει αντίκτυπο στην εθνική της ασφάλεια και έχει άμεση σχέση με τις απειλές που αναλύθηκαν παραπάνω.

Η απειλή του πολέμου με την Τουρκία είναι πλέον πιθανή με τα γεγονότα των τελευταίων ετών, κάτι που θα είχε καταστροφικές συνέπειες, όπως φαίνεται και στο risk matrix. Η αντιμετώπιση αυτής της απειλής είναι ιδιαίτερα δύσκολη και κρίσιμη. Όσο αφορά τα ελληνοτουρκικά, μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974 και την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΕ το 1981, η Ελλάδα είχε ως πρωταρχικό στόχο την αξιοποίηση της ΕΕ ως ένα σύστημα πολιτικής αλληλεγγύης και ασφάλειας, ώστε να ασκήσει διπλωματική και πολιτική πίεση προς την Τουρκία, ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές περιπέτειες στο Αιγαίο (Arvanitorouλος, 2009). Παρ' όλα αυτά, σήμερα οι σχέσεις των δύο χωρών είναι τεταμένες και η εύρεση λύσης, που θα είναι αποδεκτή και από τις δύο πλευρές μοιάζει πολύ δύσκολη. Για την διαχείριση της απειλής υπάρχουν δύο δρόμοι, του διαλόγου μεταξύ των δύο κρατών για την εύρεση μίας συμφωνίας ή την προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Για να αντιμετωπιστεί η απειλή μέσω του διαλόγου και της διπλωματίας θα πρέπει και οι δύο χώρες να κάνουν αμοιβαίες υποχωρήσεις, ώστε να φτάσουν σε μία συμφωνία η οποία θα συμφέρει και τις δύο πλευρές και δεν θα θίγει κυριαρχικά δικαιώματα των χωρών. Από την πλευρά της η Τουρκία θα πρέπει να σταματήσει την προκλητική της συμπεριφορά στο Αιγαίο, με τις καθημερινές παραβιάσεις αεροσκαφών, την σύναψη παράνομων συμφωνιών περί οριοθέτησης θαλάσσιων συνόρων με τρίτες χώρες στην Μεσόγειο χωρίς να λαμβάνει υπόψη την Ελλάδα και την πραγματοποίηση ερευνητικών δραστηριοτήτων με τα ερευνητικά της πλοία εντός ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Από την άλλη πλευρά η Ελλάδα, θα πρέπει να θέσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων όλα τα ζητήματα που αμφισβητεί η Τουρκία έτσι ώστε να λυθούν επίσημα σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της θάλασσας. Τα ζητήματα αυτά είναι η οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων, η υφαλοκρηπίδα, η ΑΟΖ και η σταδιακή αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του

ανατολικού Αιγαίου ταυτόχρονα με τα παράλια της Τουρκίας. Εάν αυτό δεν είναι εφικτό, τότε ο επόμενος τρόπος αντιμετώπισης της απειλής του πολέμου, είναι η προσφυγή των δύο κρατών στο δικαστήριο της Χάγης. Για να προσφύγουν στο δικαστήριο της Χάγης, θα πρέπει πρώτα να ορίσουν ποια ζητήματα θα εκδικαστούν και με ποιον τρόπο, σύμφωνα με το εθιμικό διεθνές δίκαιο ή το Συμβατικό διεθνές δίκαιο ή και με τα δύο. Το διεθνές δικαστήριο της Χάγης είναι μεν αρμόδιο για την επίλυση διακρατικών διεκδικήσεων, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι αν βγάλει μία απόφαση ότι οι δύο πλευρές θα τη σεβαστούν και θα την τηρήσουν. Γίνεται αντιληπτό ότι η διαχείριση αυτής της απειλής είναι ιδιαίτερα δύσκολη, αλλά ταυτόχρονα κρίσιμη και για τις δύο χώρες.

Η πιθανότητα ενός τρομοκρατικού χτυπήματος στην Ελλάδα δεν είναι μηδενική, αλλά είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα και μάλλον δεν θα συμβεί όπως αποτυπώνεται και στο risk matrix. Από την άλλη ο αντίκτυπος εάν συμβεί είναι σημαντικός, διότι θα υπάρχουν πολλά θύματα, άμαχος πληθυσμός και υλικές ζημιές. Η διαχείριση αυτής της απειλής, παρόλο που μάλλον δεν θα συμβεί, επιβάλλεται λόγω του σημαντικού αντίκτυπου που θα έχει. Η αντιμετώπισή της θα πρέπει να είναι πολύπλευρη, όχι μόνο από το ίδιο το κράτος, αλλά και από πλευράς της διεθνούς κοινότητας, με μία συντονισμένη, σχεδιασμένη και πολυμερή στρατηγική. Μία πιθανή λύση του ζητήματος είναι η πολιτική μεταρρύθμιση στον αραβικό κόσμο, η καταπολέμηση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, η αντιμετώπιση χρόνιων πολιτικών προβλημάτων και ο διάλογος θρησκειών (Ντόκος, 2005).

Η απειλή της εθνολογικής αλλοίωσης είναι ιδιαίτερα σημαντική και πρέπει να αντιμετωπιστεί από πλευράς Ελλάδας. Ο αντίκτυπος που θα είχε είναι σημαντικός και πρέπει να αντιμετωπιστεί με οργανωμένο σχέδιο και να είναι σύμφωνο με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η είσοδος μεγάλου αριθμού μεταναστών στην χώρα, με αυξητική δημογραφική τάση σε αντίθεση με την Ελλάδα, δημιουργεί αυτήν την σοβαρή απειλή της εθνολογικής αλλοίωσης της οποίας ο αντίκτυπος για την Ελλάδα θα είναι σημαντικός, σύμφωνα με το risk matrix. Η Ελλάδα από τη μία πρέπει να θέτει το ζήτημα της μετανάστευσης ανά τακτά χρονικά διαστήματα στις συνόδους κορυφής, όπως ήδη έχει κάνει, ώστε να της παρέχεται στήριξη και βοήθεια από την ΕΕ, διότι το πρόβλημα δεν είναι μόνο της Ελλάδας, αλλά ολόκληρης της Ευρώπης. Θα πρέπει να οριστεί από την Ελλάδα ο μέγιστος αριθμός μεταναστών που αντέχει η κοινωνία αλλά και η οικονομία της και στην συνέχεια να γίνουν προγράμματα ενσωμάτωσης των ανθρώπων αυτών στην ελληνική πραγματικότητα. Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να προσεχθεί ότι η Τουρκία, εκμεταλλεύεται το μεταναστευτικό ζήτημα, ως μέσο διαπραγματεύσεων για την ενίσχυση της συνεργασίας τους με τον δυτικό κόσμο και την ΕΕ (Dimitriadi, 2018).

Η αύξηση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα είναι πολύ πιθανό να συμβεί με σημαντικό αντίκτυπο. Οι παράτυποι μετανάστες βρήκαν ευκαιρία να εισέλθουν στην Ελλάδα εκμεταλλευόμενοι το μεταναστευτικό πρόβλημα. Σε πολλές περιπτώσεις,

όπως έχει προαναφερθεί, οι παράτυποι μετανάστες ήταν εγκληματίες και καταζητούμενοι στην χώρα τους. Η μετανάστευση δημιουργεί σύγχρονες απειλές (modern threats), μεταξύ των οποίων την τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, την εμπόρεια ανθρώπων και έτσι απειλούνται οι κοινωνίες και οι πολίτες (Ferreira, 2019). Η Ελλάδα θα πρέπει να διαχειριστεί αυτήν την απειλή, για την ευημερία των πολιτών της και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας της. Μία πιθανή λύση είναι η αύξηση των στελεχών των σωμάτων ασφαλείας, έτσι ώστε να αυξηθεί η αστυνόμευση. Όπως είδαμε παραπάνω, την τελευταία δεκαετία λόγω της οικονομικής κρίσης, συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή το προσωπικό των σωμάτων ασφαλείας μειώθηκε. Επομένως η Ελλάδα θα πρέπει να βρει οικονομικούς πόρους για την πρόσληψη επιπλέον προσωπικού στα σώματα ασφαλείας και στη συνέχεια να ενισχύσει αριθμητικά την αστυνόμευση στις περιοχές που αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα εγκληματικότητας.

Η δημιουργία γκρίζων ζωνών είναι πιθανό να συμβεί με πολύ σημαντικό αντίκτυπο. Οι προστριβές και διαφωνίες με την Τουρκία είναι καθημερινές για θέματα συνόρων και η αμφισβήτηση ελληνικών εδαφών, κυρίως μικρονήσων του ανατολικού Αιγαίου, εκφράζεται έντονα από πλευράς Τουρκίας. Αυτό φαίνεται από τις υπερπτήσεις των τουρκικών αεροσκαφών που πραγματοποιούνται σχεδόν σε καθημερινή βάση, αλλά και από επίσημες δηλώσεις της τουρκικής κυβέρνησης. Εξάλλου, είναι μία απειλή η οποία έχει εκδηλωθεί στο παρελθόν και συγκεκριμένα το 1996 με την περίπτωση των Ιμίων. Το αποτέλεσμα των Ιμίων ήταν ότι ένα κομμάτι ελληνικής επικράτειας δεν ήταν πλέον ούτε ελληνικό ούτε τουρκικό, με νικήτρια την Τουρκία, διότι εφάρμοσε την πολιτική των «γκρίζων ζωνών» σε ελληνική επικράτεια (Veneris, 2003). Η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει αυτήν την απειλή, διότι καταπατώνται κυριαρχικά της δικαιώματα. Απαιτείται σχέδιο στρατηγικής το οποίο θα αποσκοπεί στην προστασία των κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Θα πρέπει να βρεθεί λύση σε διπλωματικό επίπεδο και με την ταυτόχρονη βοήθεια της ΕΕ. Η ΕΕ θα πρέπει να επέμβει πιο δυναμικά και ενεργά στην αντιμετώπιση της πολιτικής της Τουρκίας, διότι από τη μία τα ελληνικά σύνορα αποτελούν ταυτόχρονα ευρωπαϊκά σύνορα και από την άλλη η Τουρκία με την επιθετική της πολιτική, απειλεί έμπρακτα ένα μέλος της ΕΕ. Ίσως έτσι η Τουρκία, νιώθοντας ότι έχει απέναντι ολόκληρη την ΕΕ και όχι μόνο την Ελλάδα, επαναπροσδιορίσει την πολιτική της.

Η ανεξέλεγκτη είσοδος παράτυπων μεταναστών, στην Ελλάδα αρχικά, και στην συνέχεια στην υπόλοιπη Ευρώπη, είναι πιθανό να συμβεί με σημαντικό αντίκτυπο. Η αντιμετώπιση αυτής της απειλής πρέπει να γίνει με την αύξηση του προσωπικού των σωμάτων ασφαλείας, την μεγαλύτερη αστυνόμευση στην συνέχεια, τον καλύτερο έλεγχο των συνόρων, στεριάς και θάλασσας, και ταυτόχρονα μέσω του διαλόγου με την Τουρκία να βρεθεί μία κοινή λύση, η οποία θα πρέπει να γίνει σεβαστή και αποδεκτή και από τις δύο πλευρές και δεν θα προσβάλλει τα δικαιώματα κάποιων από τις δύο χώρες. Και σε αυτήν την περίπτωση, η συμμετοχή της Ευρώπης θα πρέπει να

είναι δυναμική, γιατί το πρόβλημα αυτό δεν είναι μόνο ελληνικό, αλλά ευρωπαϊκό, μιας και οι παράτυποι μετανάστες δεν θα μείνουν μόνο στην Ελλάδα, αλλά θα περάσουν προς όλες τις ευρωπαϊκές χώρες. Η μετανάστευση δεν είναι μόνο σημερινό φαινόμενο, αλλά πρόσφατα το σύνολο των κρατών, αναγνώρισαν ότι δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν αυτό το θέμα από μόνα τους και πλέον επικεντρώνονται στην δημιουργία νέων μορφών συνεργασίας και συντονισμού σε διεθνές επίπεδο, για την επίλυσή του (Ferreira, 2019).

Σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση των απειλών, η κάθε απειλή είναι ξεχωριστή και έχει διαφορετική πιθανότητα να εκδηλωθεί και με διαφορετικές συνέπειες. Στον παρακάτω πίνακα (7), φαίνεται η ταξινόμηση των απειλών σε μία μήτρα κινδύνου (risk matrix). (Η ταξινόμηση σχετίζεται άμεσα με την κρίση και αντίληψη του συγγραφέα).

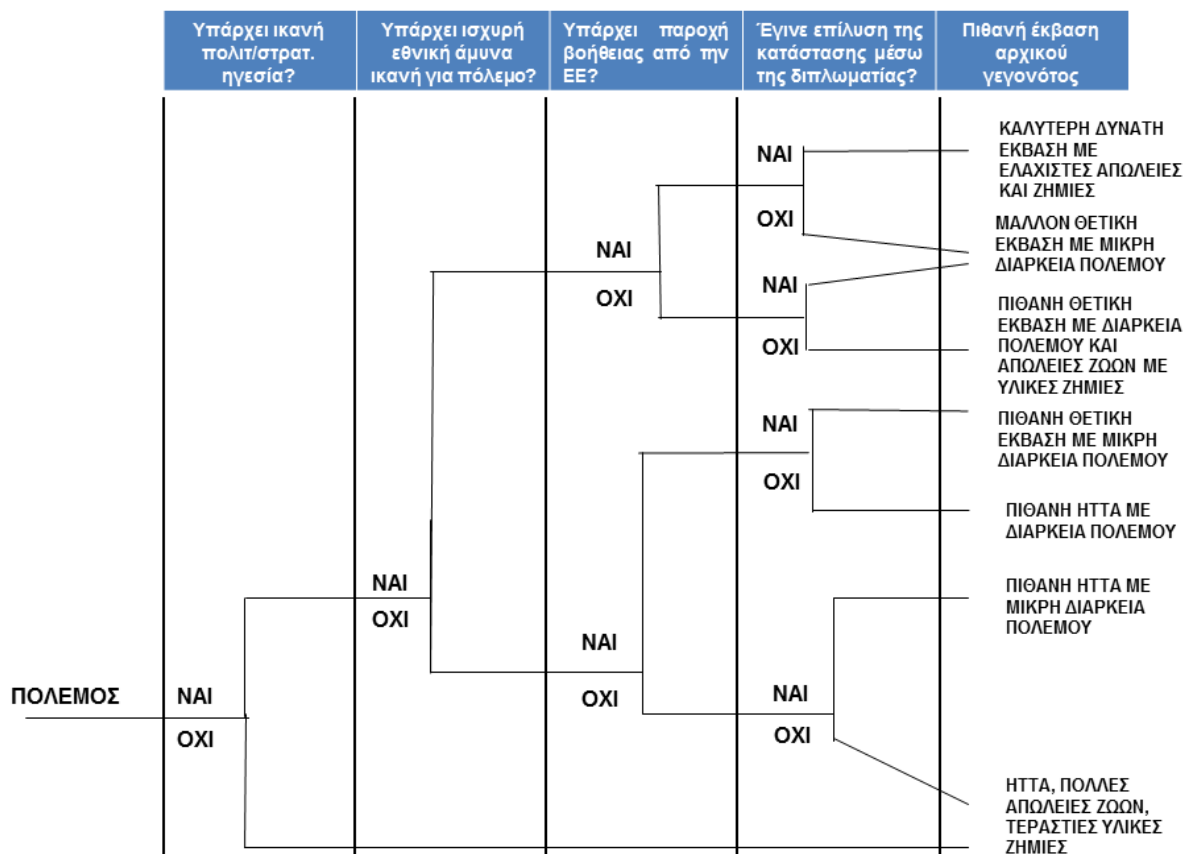
Πίνακας 7. Risk matrix

		ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ				
		ΑΜΕΛΗΤΕ- ΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ	ΜΕΤΡΙΟΣ	ΣΗΜΑΝΤΙ- ΚΟΣ	ΚΑΤΑΣΤΡΟ ΦΙΚΟΣ
Π Ι Θ Α Ν Ο Τ Α	ΒΕΒΑΙΟ					
	ΜΑΛΛΟΝ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ				Εγκληματικό- τητα	
	ΠΙΘΑΝΟ				Γκρίζες ζώνες / Ανεξέλεγκτη είσοδος παράτυπων μεταναστών	Πόλεμος
	ΜΑΛΛΟΝ ΔΕΝ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ				Τρομοκρατικ ό χτύπημα / Εθνολογική αλλοίωση	
	ΑΠΙΘΑ- ΝΟ					

Αναλύοντας την διαχείριση των απειλών, γίνεται αντιληπτή η σημαντικότητα των διακρατικών σχέσεων, της διπλωματίας και γενικά των διεθνών σχέσεων στον σύγχρονο κόσμο. Οποιαδήποτε χώρα, όσα μέτρα και να λάβει για την αντιμετώπιση των απειλών της, όσο καλή στρατηγική να έχει αναπτύξει, εάν δεν υπάρχει διάλογος και σωστές διεθνείς σχέσεις με βάση την ισότητα και το διεθνές δίκαιο, δύσκολα θα έχει ομαλή λειτουργία στην κοινωνία της και η συνύπαρξη με τα υπόλοιπα κράτη θα είναι προβληματική.

4.3 Event tree analysis (ETA)

Με το δένδρο γεγονότων, μπορούμε να αναλύσουμε μια απειλή με λεπτομέρεια, να μελετήσουμε τρόπους χειρισμούς κατά τη διάρκεια της εξέλιξής της, καθώς και πιθανές εκβάσεις της, ανάλογα με τον τρόπο που αντιμετωπίστηκε από την στιγμή που εκδηλώθηκε. Ένα δέντρο γεγονότων είναι μία επαγωγική διαδικασία έρευνας. Στο παρακάτω δέντρο γεγονότων, γίνεται περαιτέρω ανάλυση της μεγαλύτερης απειλής της Ελλάδας, όπως προέκυψε από το risk matrix, αυτή του πολέμου με την Τουρκία.

Εικόνα 1. EVENT TREE ANALYSIS (ETA)

Στο παραπάνω δέντρο γεγονότων γίνεται δενδρική ανάλυση της μεγαλύτερης απειλής της Ελλάδας σε τέσσερα στάδια και αποτυπώνονται διάφορες πιθανές εκβάσεις. Τα τέσσερα στάδια αφορούν ζωτικής σημασίας ενέργειες χειρισμού της απειλής, από την στιγμή που θα συμβεί και έπειτα. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να τονιστεί, ότι ο πόλεμος είναι ένα γεγονός-μία απειλή, η οποία δεν είναι επιθυμητή από το κράτος. Η δενδρική ανάλυση όμως, αναλύει την απειλή από τη στιγμή που αυτή θα εκδηλωθεί και έπειτα. Έτσι, από τη στιγμή που θα ξεκινήσει ο πόλεμος θα πρέπει να αναλύσουμε αυτά τα τέσσερα στάδια. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο στάδιο είναι εάν υπάρχει ικανή πολιτική και στρατιωτική ηγεσία η οποία θα μπορέσει να ανταπεξέλθει στην απειλή του πολέμου, στη συνέχεια το δεύτερο στάδιο αφορά εάν το ένστολο προσωπικό είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο για να φέρει εις πέρας την αποστολή του, έπειτα το τρίτο στάδιο είναι εάν υπάρχει βοήθεια και στήριξη από τα κράτη της ΕΕ και τέλος, το τέταρτο στάδιο είναι εάν μπορεί να βρεθεί λύση μέσω της διπλωματίας και του διαλόγου κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα επέρχεται όταν σε όλα τα στάδια μπορούμε να απαντήσουμε θετικά. Με την κατάλληλη ηγεσία, το κατάλληλο προσωπικό και την στήριξη της ΕΕ στο πεδίο της μάχης η έκβαση θα είναι θετική και στη συνέχεια με την κατάλληλη διπλωματία το αποτέλεσμα θα είναι το βέλτιστο δυνατό για την Ελλάδα, σε σύντομο χρονικό διάστημα. Από την άλλη, όταν εξ αρχής δεν υπάρχει ικανή πολιτική και στρατιωτική ηγεσία, το αποτέλεσμα θα είναι το χειρότερο, διότι το ένστολο προσωπικό ανεξαρτήτως ικανοτήτων θα ακολουθεί διαταγές από ανίκανους ηγέτες και η πολιτική ηγεσία δεν θα είναι ικανή για διπλωματική λύση.

Στην πράξη, τα τρία πρώτα στάδια καθορίζουν την θετική ή αρνητική έκβαση του πολέμου στο πεδίο της μάχης και στη συνέχεια το τέταρτο στάδιο καθορίζει την διάρκεια του πολέμου. Έτσι, με την κατάλληλη ηγεσία και την βοήθεια της ΕΕ το αποτέλεσμα είναι θετικό και στη συνέχεια η ύπαρξη ή μη της κατάλληλης διπλωματίας θα καθορίσει την διάρκεια του πολέμου σε μικρή ή μεγάλη αντίστοιχα. Εάν δεν υπάρχει ένα από τα πρώτα στάδια, τότε η πιθανότητα της θετικής έκβασης του πολέμου σταδιακά μειώνεται. Το πόσο μειώνεται η πιθανότητα, είναι ανάλογα με τα πρώτα τρία στάδια. Όσα περισσότερα στάδια, από τα πρώτα τρία, δεν επιτυγχάνονται, τόσο μειώνεται και η πιθανότητα θετικής έκβασης. Η διπλωματία στο τέλος, έρχεται να συμπληρώσει την διάρκεια του πολέμου, ανεξαρτήτως θετικής ή αρνητικής έκβασης του.

5 Συμπεράσματα

Η διπλωματική αυτή εργασία καταλήγει σε κάποια συμπεράσματα που αφορούν στις απειλές που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, οι οποίες είτε δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, είτε προϋπήρχαν και επιδεινώθηκαν με την πορεία της ελληνικής οικονομίας κατά την τελευταία δεκαετία της κρίσης, καθώς επίσης και τον αντίκτυπό τους στην εθνική της ασφάλεια. Πέραν όμως από αυτό, κατά την διάρκεια εκπόνησης της συγκεκριμένης μελέτης, υπήρξαν κάποιοι περιορισμοί, μικρής βέβαια σημασίας, οι οποίοι δεν δημιούργησαν ιδιαίτερο πρόβλημα στην εκπόνησή της.

Ένας περιορισμός που προέκυψε στην διπλωματική εργασία, αφορά στοιχεία και εξοπλιστικά προγράμματα που αφορούν τον στρατό. Κάποια στοιχεία δεν μπόρεσαν να συμπεριληφθούν στην εργασία, διότι ήταν διαβαθμισμένα και δεν υπήρχε καμία πρόσβαση σε αυτά. Οι περιπτώσεις αυτές βέβαια ήταν λίγες και δεν υπήρξε κάποιο σοβαρό ζήτημα στην εκπόνηση της διπλωματικής.

Ο δεύτερος περιορισμός αφορά την μήτρα κινδύνου. Οι απειλές ταξινομούνται στην μήτρα κινδύνου ως προς την πιθανότητα εκδήλωσής τους και ως προς την σοβαρότητα του αντίκτυπου που έχουν. Η ταξινόμησή τους κρύβει από πίσω και την κρίση του συγγραφέα. Επομένως, κάποιος μπορεί να αντιλαμβάνεται την ίδια απειλή με διαφορετικό τρόπο από κάποιον άλλον και έτσι η ταξινόμηση στην μήτρα κινδύνου, για την ίδια απειλή, να ήταν διαφορετική από δύο διαφορετικούς συγγραφείς.

Συνεχίζοντας τώρα στα συμπεράσματα, συνειδητοποιούμε μέσω της εργασίας την σπουδαιότητα των διεθνών σχέσεων και της διπλωματίας στον σύγχρονο, πολύπλευρο και πολύπλοκο κόσμο που ζούμε. Οι διεθνείς σχέσεις, οι σχέσεις δηλαδή που συνάπτουν τα κράτη μεταξύ τους, αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο για την ανάπτυξη και εξέλιξή τους. Σε πολλές περιπτώσεις τα συμφέροντα των κρατών μπορεί να είναι αντικρουόμενα, να υπάρχουν διαμάχες, αλλά μέσω της διπλωματίας και του διαλόγου, βάζοντας μπροστά το διεθνές δίκαιο, την ειρηνική συνύπαρξη, επιτυγχάνονται λύσεις που είναι προς το μακροπρόθεσμο συμφέρον των περισσότερων, αποφεύγοντας στρατιωτικές συγκρούσεις οι οποίες είναι ζημιογόνες για τα συμμετέχοντα κράτη. Επιπροσθέτως, μέσω των διεθνών σχέσεων δημιουργούνται ισχυροί δεσμοί και συμμαχίες, όπως για παράδειγμα η ΕΕ, για την από κοινού αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων και την αλληλοϋποστήριξη των κρατών – μελών της ένωσης – συμμαχίας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι μία συμμαχία αποτελεί τον από μηχανής θεό στον σύγχρονο κόσμο.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα που προκύπτει, είναι η ξεκάθαρη πλέον επιθετική πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία, εις βάρος της Ελλάδας, παραβιάζοντας το Διεθνές Δίκαιο στην προσπάθειά της για περιφερειακή ηγεμονία και η επιτακτική ανάγκη εξεύρεσης λύσης εκ μέρους της Ελλάδας. Αυτό προκύπτει από την καθημερινή επιθετική συμπεριφορά που επιδεικνύει, όσο ποτέ άλλοτε, απέναντι στην Ελλάδα. Αναλύοντας το risk matrix και συγκεκριμένα την προέλευση των περισσότερων απειλών, συνειδητοποιούμε πως οι πλειοψηφία των απειλών, έχουν έναν κοινό παρονομαστή, την Τουρκία. Από τις έξι απειλές που αναλύθηκαν, εάν εξαιρέσουμε το τρομοκρατικό χτύπημα, οι υπόλοιπες πηγάζουν από την γενικότερη απειλή της Τουρκίας. Η δυναμική αντιμετώπιση της πολιτικής της Τουρκίας σε διπλωματικό επίπεδο, σύμφωνα με αυτά που προβλέπει το διεθνές δίκαιο, προασπίζοντας τα κυριαρχικά της δικαιώματα, είναι επιτακτική για την Ελλάδα, εάν δεν επιθυμεί να μείνει θεατής στις γεωστρατηγικές εξελίξεις στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Τέλος, μέσω της διπλωματικής εργασίας, συμπεραίνουμε πόσο άμεση και ισχυρή σχέση έχει η οικονομία ενός κράτους με την εθνική του ασφάλεια. Στο παράδειγμα της διπλωματικής εργασίας, μελετήθηκαν τέσσερις συγκεκριμένες μεταβλητές της ελληνικής οικονομίας και αποτυπώθηκε το πως αυτές μεταβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Η μεταβολή των οικονομικών αυτών μεταβλητών είχαν άμεσο αντίκτυπο στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Η μεταβολή τους, είχε ανάλογη αλλαγή και στην εθνική ασφάλεια. Συγκεκριμένα, η αρνητική πορεία των μεταβλητών είχε αρνητικές συνέπειες στην εθνική ασφάλεια της Ελλάδας. Επομένως, στον σύγχρονο κόσμο που ζούμε, η οικονομική ανάπτυξη και ευημερία του κράτους, μεταφράζεται σε ισχύ και εθνική ασφάλεια, που είναι ζωτικής σημασίας για το ίδιο το κράτος και τους πολίτες του από τη μία, ενώ από την άλλη αποτελεί σημαντικότερο παράγοντα στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις που συνάπτει. Εν κατακλείδι, αξίζει να σημειωθούν τα κυνικά λόγια των Αθηναίων στον Μήλιο διάλογο του Θουκυδίδη, «ο δυνατός κάνει ό,τι του αρέσει και ο αδύναμος υπομένει ό,τι του επιβάλλεται», τα οποία βρίσκουν και σήμερα εφαρμογή στις διεθνείς σχέσεις, αναλύοντάς τες υπό το πρίσμα του ρεαλισμού.

Κατάλογος πηγών

- ΕΛΣΤΑΤ, Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (1^η εκτίμηση) 1995-2019 Διαθέσιμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/>, Πρόσβαση: 12/9/20
- ΕΛΣΤΑΤ. (2009). ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ: Υπολογιζόμενος Πληθυσμός (1.1.2019) και Μεταναστευτικές Ροές της Χώρας (2018). Διαθέσιμο: www.0statistics.gr, 31/12/2019, Πρόσβαση: 12/9/20
- Ηλιάδης, Μ. & Ντόκου, Θ. (2019). Policy Paper: Στρατιωτική θητεία και άμυνα, 27.
- Μπόση, Μ. (1999), Ζητήματα ασφαλείας στην νέα τάξη πραγμάτων. Αθήνα: Παπαζήση, 23.
- Ντόκος, Θ. (2005). Στρατηγική Εθνικής Ασφαλείας. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ντόκος, Θ. (2008). Εθνική ασφάλεια και σύγχρονες προκλήσεις. Το Βήμα. Διαθέσιμο: <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/ethniki-asfaleia-kai-sygxrones-prokliseis/> Πρόσβαση: 18/07/2020
- Πιστικού, Β. (2015). Οικονομική Αλληλεξάρτηση και Εθνική Ασφάλεια (Διδακτορική διατριβή), Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 95.
- Σκουρέλος, Ν. (2015), Η ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολισμού. Η συμμαχία Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Μάρτιος 2015, 95.
- Σκουρέλος, Ν. (2015). Η ανατολική Μεσόγειος στο κατώφλι του πολυπολισμού. Η συμμαχία Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ ως καταλύτης στρατηγικών και πολιτικών εξελίξεων (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονία, Θεσσαλονίκη, 101.
- Τσάκωνας Π. & Νταλής Σ. (2004). Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι, η Σημασία της για την Παγκόσμια και Περιφερειακή Ασφάλεια, Αθήνα: Σιδέρης.
- Χρυσοχού, Γ. (2018). Προκλήσεις ασφαλείας στην ανατολική Μεσόγειο: Απειλές και ευκαιρίες για την Ελλάδα. Energypress. Διαθέσιμο: <https://energypress.gr/news/prokliseis-asfaleias-stin-anatoliki-mesogeio-apeiles-kai-eykairies-gia-tin-ellada> Πρόσβαση: 18/07/2020

- Arvanitopoulos, C.(2009). Turkey's Accession to the European Union: An Unusual Candidacy. Athens: Springer 2009, 122.
- Daly, H. & Smida, M. (2016). Monetary and Fiscal Policy Interaction in the Greece: A cointegration Approach, International Review of Business Research Papers, 12(1), 1-16.
- Dimitraki, O. & Kartsaklas, A. (2017). Sovereign debt, deficits and defence spending: the case of Greece, Defence and Peace Economics.
- Dimitriadi, A.(2018). IRREGULAR AFGHAN MIGRATION TO EUROPE, Cham: Palgrave Macmillan, 21.
- Dimitriadi, A.(2018). IRREGULAR AFGHAN MIGRATION TO EUROPE, Cham: Palgrave Macmillan, 95.
- European Commission (2018). Enhanced Surveillance Report: European Economy, Institutional Paper, 090.
- European Commission (2019). Enhanced Surveillance Report: European Economy, Institutional Paper, 099.
- European Commission (2019). Enhanced Surveillance Report: European Economy, Institutional Paper,103,
- European Commission (2019). Enhanced Surveillance Report: European Economy, Institutional Paper,116.
- European Economy. (2010). Το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα, Occasional Papers 61.
- Eurostat, Unemployment rate. Διαθέσιμο:
<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tipsun20&language=en>, Πρόσβαση: 13/9/20
- Eurostat, Gross domestic product at market prices , euro per capita Διαθέσιμο:
<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1> Πρόσβαση: 13/9/20
- Eurostat, Real GDP Growth Rate. Διαθέσιμο:
<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tec00115&language=en> Πρόσβαση: 13/9/20
- Evagorou, E. (2010). The Greek-Turkish Relations from 1923 until today. Αθήνα: Ποιότητα.

- Ferreira, S. (2019), HUMAN SECURITY AND MIGRATION IN EUROPE'S SOUTHERN BOARDERS. Cham: Palgrave Macmillan, 14.
- Ferreira, S. (2019). HUMAN SECURITY AND MIGRATION IN EUROPE'S SOUTHERN BOARDERS, Cham: Palgrave Macmillan, 31.
- Ferreira, S. (2019). HUMAN SECURITY AND MIGRATION IN EUROPE'S SOUTHERN BOARDERS, Cham: Palgrave Macmillan, 32.
- Ferreira, S. (2019). HUMAN SECURITY AND MIGRATION IN EUROPE'S SOUTHERN BOARDERS, Cham: Palgrave Macmillan, 33.
- Ferreira, S. (2019). HUMAN SECURITY AND MIGRATION IN EUROPE'S SOUTHERN BOARDERS, Cham: Palgrave Macmillan, 35.
- Galvin, T.P. (2014). Military Preparedness, Faculty Paper, Carlisle, PA: Department of Command, Leadership, and Management, 2014.
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2003). ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ: Η σύγχρονη συζήτηση, Βιβλιοθήκη διεθνών και ευρωπαϊκών σπουδών 1. GUTENBERG .21.
- Jackson, R. & Sorensen, G. (2003). ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ: Η σύγχρονη συζήτηση, Βιβλιοθήκη διεθνών και ευρωπαϊκών σπουδών 1. GUTENBERG, 25.
- Kulnazarova, A. & Popovski, V. (2019). The palgrave handbook of global approaches to peace, Cham: Palgrave Macmillan, 129-130.
- Kutlay, M., (2019). The Political Economies of Turkey and Greece: Crisis and Change, Palgrave Macmillan
- NATO (2020). Press Release, Διαθέσιμο: https://www.nato.int/cps/on/natohq/topics_49198.htm, Πρόσβαση: 11/9/20
- Parker, O. & Tsarouhas, D. (2018). BUILDING A SUSTAINABLE POLITICAL ECONOMY: SPERI RESEARCH & POLICY, CRISIS IN THE EUROZONE PERIPHERY: The Political Economies of Greece, Spain, Ireland and Portugal, Speri: Palgrave Macmillan, 93.
- Ploumis, M. (2018). A New Way Forward: Rebalancing the US Security Cooperation with Greece in a Fast Changing Geostrategic Environment. Applied Finance and Accounting, 4(1), 95.

Sakellariopoulos, S. (2019). Greece's (un)Competitive Capitalism and the Economic Crisis: How the Memoranda Changed Society, Politics and the Economy, Palgrave Macmillan, 34.

Sakellariopoulos, S. (2019). Greece's (un)Competitive Capitalism and the Economic Crisis: How the Memoranda Changed Society, Politics and the Economy, Palgrave Macmillan, 107.

United Nations "Oceans and Law of the Sea", 2015 "Article 76" Διαθέσιμο:
http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/continental_shelf_description.htm,
Πρόσβαση: 18/9/20

Veremis, Th. (2003). History of the Greek-Turkish Relations, 1453-2003, 3rd ed. Athens, Sideris (in Greek)

Wezeman, P., Wezeman, S., Da Silva, D., Tian, N. & Kuimowa, A., (2020). Sipri fact sheet April 2020: Trends in world military expenditure 2019, Sipri, 2.

Williamson, S. (2018). Μακροοικονομική, Θεσσαλονίκη: Τζιόλα, 33.